

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ
ของคนพิการ

**Vocational Situation of Persons with Disabilities
in Thailand: A Documentary Review**

โดย
พิมพ์า ขจรธรรม

พฤษภาคม พ.ศ. 2547

สัญญาเลขที่ RDG4630028

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ
ของคนพิการ

**Vocational Situation of Persons with Disabilities
in Thailand: A Documentary Review**

พิมพ์า ขจรธรรม

วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG4630028

ชื่อโครงการ : การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพของคนพิการ

ชื่อนักวิจัย : พิมพา ขจรธรรม วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

email address : rspkc@mahidol.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการที่มีอยู่ในประเทศไทย และเสนอทิศทางสำหรับการทำวิจัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการในอนาคต โดยเป็นการวิจัยเอกสารด้วยวิธีการรวบรวมงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความทางวิชาการ ที่มีการดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2545 จำนวนทั้งหมด 90 เรื่อง แล้วดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยด้านกลไกสนับสนุนของภาครัฐ ปัจจัยด้านสถานประกอบการ ด้านตัวคนพิการ ด้านครอบครัว บทบาทองค์กรเอกชน/องค์กรคนพิการ และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

ผลการศึกษาพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ทำการศึกษาในประเด็นเรื่อง กลไกของภาครัฐซึ่งจัดว่าเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการ ซึ่งพบว่าการใช้มาตรการต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมายและทางสังคมยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรเนื่องจากมาตรการเหล่านี้ไม่มีบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม รวมทั้งมิได้ใช้กับหน่วยงานภาครัฐ การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพแก่คนพิการของภาครัฐยังให้ความสำคัญกับการฝึกอาชีพในสถานฝึกอาชีพมากกว่าบริการด้านอาชีพอื่น ๆ และยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านปริมาณและในด้านคุณภาพเช่น ด้านมาตรฐานของหลักสูตร และอุปกรณ์ที่ใช้ฝึกอาชีพ คนพิการบางส่วนขาดความพร้อมและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานในตลาดแรงงานเปิด ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงบวกต่อคนพิการแต่ยังขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องคนพิการ และพบว่าองค์กรเอกชน/องค์กรคนพิการเป็นแหล่งข้อมูลและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการ

ปัญหาพื้นฐานที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำงานของคนพิการคือการขาดการศึกษา มาตรการของภาครัฐในการขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพพอ โดยเฉพาะมาตรการด้านการขจัดอุปสรรคในการเดินทาง

ข้อเสนอแนะได้แก่ การส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการจะสำเร็จได้จะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายด้านตั้งแต่กลไกที่มีประสิทธิภาพของภาครัฐ และการสนับสนุนจากสังคมบนฐานแนวคิดแห่งความเสมอภาค หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเผยแพร่งานวิจัยและนำผลงานวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน งานวิจัยที่ควรส่งเสริมคือการพัฒนาหรือดัดแปลงอุปกรณ์เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อช่วยการประกอบอาชีพของคนพิการ และงานวิจัยเชิงประเมินผลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพทั้งของภาครัฐและเอกชน

คำหลัก : การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การฝึกอาชีพคนพิการ การประกอบอาชีพคนพิการ

ABSTRACT

Project Code : RDG4630028

Project Title : Vocational Situation of Persons with Disabilities in Thailand : A Documentary
Reveiw

Investigators : Kachondham Pimpa. Ratchasuda College, Mahidol University

Email address : rspkc@mahidol.ac.th

Project Duration : May 2003 – April 2004

This study had two objectives: to collect and synthesize all published documents related to vocational aspects of person with disabilities and to offer direction for future research in this area. Ninety research and theses which were conducted during B.E. 2534-2545 were collected, analyzed and synthesized into 6 dimensions: main factors regarding the governmental policies and measures, factors from enterprises, persons with disabilities, family roles, roles of non-governmental organization and organization of person with disabilities, and work-related technology.

It was found that the majority of research reviewed focused on the factor regarding the government policies and measures. Although various government measures had been implemented, there had been little accomplishment in the employment situation of persons with disabilities due to no penalty for those who do not comply to the law. Most of the government vocational rehabilitation centers put more emphasis on the vocational training than other vocational services. However, only small number of persons with disabilities could get into the training centers each year. Though the majority of employers and co-workers had positive attitude toward disabled workers, their knowledge about persons with disabilities was limited. Most of person with disabilities stilled lack of skill required for the job in the open market. Organization of/for persons with disabilities played an important role in promoting employment opportunity for person with disabilities.

The major obstacle to work for persons with disabilities are lack of effective government measures such as the education and the public transportation system.

The recommendations are that: if the country wants to improve the employment situation of persons with disabilities, it needs to have effective government mechanisms and social support, which are based on concept of equalization. There should be more research on evaluation of various vocational projects, work-related technology development and work adjustment since the scarcity of research in these areas is very noticeable.

Keywords: Vocational rehabilitation, Vocational Training, Employment and Person with disabilities

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ง
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	i
บทที่ 1 บทนำ	
- หลักการและเหตุผล	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
- วิธีดำเนินการวิจัย	4
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่ 3. สถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย	
- นโยบายเกี่ยวกับคนพิการในประเทศไทย	17
- สถานการณ์ของคนพิการไทย	20
บทที่ 4. งานวิจัยด้านอาชีพของคนพิการในประเทศไทย	
- บัณฑิตหลัก	26
- บริการฝึกอาชีพ	27
- มาตรการกำหนดสัดส่วนในการจ้างงาน	36
- กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ	38
- บัณฑิตด้านสถานประกอบการ	42
- บัณฑิตเกี่ยวกับตัวคนพิการ	46
- บัณฑิตด้านเทคโนโลยีหรือสื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของคนพิการ	48
- บัณฑิตด้านครอบครัว	49
- บทบาทองค์กรเอกชน องค์กรคนพิการ	50
- สรุปปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพของคนพิการ	53
บทที่ 5. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะจากงานวิจัยต่าง ๆ	55
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 รายการเอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์	68
ภาคผนวก 2 บทความสำหรับเผยแพร่	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนและอัตราร้อยละของประชากรจำแนกตามคนพิการ หมวดอายุและเพศ	21
ตารางที่ 2 จำนวนและอัตราร้อยละของคนพิการ จำแนกตามลักษณะความ พิการ 5 ประเภท และเพศ	22
ตารางที่ 3 จำนวนและอัตราร้อยละของผู้มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปที่มีงานทำ จำแนกตามความพิการ ภาคและเขตการปกครอง	23
ตารางที่ 4 อัตราร้อยละของคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปทำงาน จำแนกตามอาชีพ เขตการปกครองและเพศ	24
ตารางที่ 5 อัตราร้อยละของคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปทำงาน จำแนกตาม สถานภาพการทำงาน เขตการปกครอง และเพศ	25
ตารางที่ 6 ผลการดำเนินงานการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางอาชีพของ กรมประชาสงเคราะห์ระหว่างปี พ.ศ. 2539-2543	28
ตารางที่ 7 จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่ศูนย์สามารถรับได้ต่อจำนวนผู้ฝึกอาชีพจริง ปี 2540	29
ตารางที่ 8 เป้าหมายและจำนวนที่รับจริงในศูนย์ฝึกอาชีพขอนแก่น จำแนกตามสาขาวิชาที่ฝึก	31
ตารางที่ 9 จำนวนคนพิการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพและสำเร็จวิชาชีพ ศูนย์บริการสวัสดิการสังคมฯ จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2542-2544	32
ตารางที่ 10 ผลการดำเนินงานจัดหางานให้คนพิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 – 2543	35
ตารางที่ 11 สถานประกอบการที่มีคนงาน 200 คนขึ้นไปปฏิบัติตามกฎหมายและ จำนวนคนพิการที่ทำงานในสถานประกอบการ	37
ตารางที่ 12 ผลการอนุมัติให้กู้ยืมเงินประกอบอาชีพคนพิการระหว่างปี 2538-2543	39
ตารางที่ 13 การประกอบอาชีพของคนพิการที่กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ จำแนกตาม ประเภทความพิการในระหว่างปี พ.ศ. 2538 -2543	41

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

คนพิการนับเป็นกลุ่มประชากรค้อยโอกาสกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะโอกาสในการประกอบอาชีพ นอกเหนือไปจากการที่ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อีกมากมายในสังคม การมีงานทำเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเองอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของบุคคลทุกคน เนื่องจากการแสดงให้เห็นถึงควมมีคุณค่าในตนเอง ไม่เป็นภาระต่อสังคม

จากการตระหนักถึงความสำคัญของการมีงานทำต่อคนพิการ ประเทศต่างๆ จึงพยายามหามาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการทำงานของคนพิการ โดยการจัดให้มีระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ (Vocational Rehabilitation) ที่หลากหลาย ได้แก่ บริการความช่วยเหลือเรื่องอาชีพ การให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านอาชีพและตำแหน่งงาน วิธีการหางาน การบริการจัดหางาน บริการให้ความช่วยเหลือเมื่อคนพิการเริ่มเข้าทำงานหรือเริ่มงานใหม่ (Job coach) การให้เงินสนับสนุนแก่นายจ้างสำหรับชดเชยลูกจ้างที่ทำงานได้ไม่เต็มที่เนื่องจากความพิการ การสนับสนุนหลังจากที่คนพิการได้เข้าทำงานแล้ว

สำหรับการฝึกอบรมอาชีพแก่คนพิการในหลายประเทศมีแนวคิดแตกต่างกันคือ บางประเทศนิยมจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับคนพิการเฉพาะ โดยมีหลักสูตรฝึกอบรมที่คิดว่าเหมาะสมกับคนพิการ ซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ดำเนินนโยบายแนวนี้อย่างไรก็ตาม แนวโน้มในการฝึกอบรมอาชีพแก่คนพิการในบางประเทศเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยมีศูนย์หรือหน่วยงานเพื่อฝึกอาชีพคนพิการเป็นการจัดฝึกอาชีพร่วมกับคนทั่วไป ซึ่งเหมาะสมกับคนที่มีความพิการไม่มากนัก

ระบบสัดส่วน (โควต้า) ก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่หลายประเทศนำมาใช้โดยมีความแตกต่างกันในเรื่องของการกำหนดสัดส่วนระหว่างลูกจ้างที่ไม่พิการกับลูกจ้างพิการรวมทั้งมาตรการลงโทษหากสถานประกอบการไม่ปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในประเทศในทวีปยุโรป 18 ประเทศพบว่า ไม่มีประเทศใดที่ประสบความสำเร็จจากการใช้ระบบโควตาในการสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนพิการ แต่ระบบนี้มีประโยชน์คือเป็นแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคนพิการ เช่น เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ หรือชดเชยให้นายจ้างที่ต้องปรับสถานที่ทำงานหรืออุปกรณ์ให้เอื้อแก่คนพิการ หรือชดเชยกับการที่นายจ้างอาจต้องสูญเสียผลการผลิตลงไปบ้างเนื่องจากการจ้างคนพิการทำงาน ในขณะที่หลายประเทศมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติซึ่งแนวคิดภายใต้กฎหมายนี้แตกต่างจากแนวคิดภายใต้ระบบสัดส่วน

สถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย จากการสำรวจคนพิการครั้งล่าสุดซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2544 พบอัตราคนพิการร้อยละ 1.8 ดังนั้นจำนวนคนพิการในประเทศไทยจึงมีไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน โดยเป็นประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) 664,215 คนพบว่า ประชากรพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เป็นผู้มีงานทำเพียงร้อยละ 31.9 หรือประมาณ 3 แสน

คนเท่านั้นที่มีงานทำซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับคนทั่วไปซึ่งมีงานทำร้อยละ 73.7 คนพิการเกินกว่าครึ่งหนึ่งมีอาชีพทางด้านการเกษตรและประมง รองลงมาได้แก่งานฝีมือ/ธุรกิจการค้า และการขายและบริการต่างๆ คนพิการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง รองลงมาคือ เป็นลูกจ้าง ซึ่งส่วนมากเป็นลูกจ้างของภาคเอกชน ในขณะที่คนพิการที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจมีอยู่เพียงร้อยละ 3.1 เท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการขาดการสนับสนุนของภาครัฐในการจ้างงานคนพิการ เมื่อพิจารณาแยกตามเพศพบประเด็นที่น่าสนใจคือ คนพิการหญิงส่วนใหญ่ที่มีสถานภาพการทำงานคือช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างมีถึงร้อยละ 42.4 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาวะที่ยังต้องพึ่งพิงคนอื่นในด้านเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูงของคนพิการผู้หญิง

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของคนพิการและมีนโยบายด้านคนพิการที่เป็นรูปธรรม โดยในปี พ.ศ. 2534 ประเทศไทยได้ประกาศพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งถือเป็นการประกาศนโยบายชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมคนพิการในทุกด้านและได้กำหนดให้ การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยมีมาตรการและกลไกต่างๆทั้งในด้านกฎหมายและมาตรการทางสังคมเพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนพิการ แต่ก็ยังพบว่าการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพยังไม่ประสบความสำเร็จ คนพิการจำนวนมากยังขาดโอกาสด้านอาชีพอยู่ มีการทำงานวิจัยจำนวนไม่น้อยด้านนี้เพื่อหาข้อเท็จจริง หาวิธีการแก้ไขสถานการณ์ แต่ยังขาดการรวบรวมและสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ จึงทำให้มีการนำไปใช้ได้จำกัด ดังนั้นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้คือการรวบรวมองค์ความรู้และสังเคราะห์งานวิจัยด้านการประกอบอาชีพคนพิการและเสนอแนะทิศทางสำหรับการทำวิจัยในอนาคต

จากการรวบรวมงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ซึ่งได้มีการดำเนินงานในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2534 – 2545 พบว่าเอกสารที่สืบค้นได้สมบูรณ์มีทั้งหมด 90 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัย/งานวิจัยเพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินวิชาการ 25 เรื่อง และเป็นงานวิทยานิพนธ์/ภาคินพนธ์ 65 เรื่อง การแบ่งประเด็นหรือหัวข้อของงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ แบ่งออกเป็นประเด็นหลัก 6 ประเด็นโดยบางเรื่องอาจจัดอยู่ได้มากกว่าหนึ่งประเด็น สามารถสรุปได้ดังนี้

- การศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการส่วนใหญ่ เป็นการศึกษากลุ่มคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว รองลงมาคือคนพิการทางการเห็น ส่วนคนพิการกลุ่มอื่นพบน้อยมาก และไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของคนพิการทางสติปัญญา หรือจิตใจเลย
- งานวิจัยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม โดยอาจมีการสัมภาษณ์ในระดับลึกประกอบ
- งานวิจัยที่จัดอยู่ในประเด็นที่ 1 :ปัจจัยหลัก อันได้แก่ นโยบาย มาตรการและกลไกสนับสนุนของภาครัฐมีจำนวน 38 เรื่อง พบว่ามาตรการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพในประเทศไทยมีหลายด้าน แต่ให้ความสำคัญกับบริการฝึกอาชีพมากกว่าบริการสนับสนุนด้านอื่น ซึ่งผลการ

ศึกษาพบว่าศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการซึ่งกรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งขึ้น 8 แห่งสามารถให้บริการฝึกอาชีพแก่คนพิการได้เพียงปีละประมาณไม่เกิน 1 พันคนเท่านั้น โดยบางแห่งจำนวนผู้พิการที่เข้ารับการฝึกอาชีพมีน้อยกว่าจำนวนที่ตั้งเป้าไว้ ในขณะที่บางแห่งสามารถให้บริการคนพิการได้น้อยกว่าจำนวนคนที่ต้องการฝึกมาก ปัญหาที่พบมากในการฝึกอาชีพคนพิการคือ คนพิการส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยและบางคนมีสภาพร่างกายไม่พร้อมทำให้เกิดข้อจำกัดในการฝึกอาชีพหลายสาขา

ปัญหาหลักของศูนย์ฝึกอาชีพคือ การขาดแคลนอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการฝึกที่ไม่เพียงพอและไม่ทันสมัย การจัดบริการไม่ครอบคลุมคนพิการทุกประเภทโดยส่วนใหญ่ผู้รับการฝึกอาชีพเป็นคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว นอกจากนั้นกระบวนการจัดหางานของภาครัฐ ยังไม่ครอบคลุมและไม่เพียงพอ โดยพบว่า กรมประชาสงเคราะห์สามารถจัดหางานให้คนพิการได้เพียงปีละไม่เกิน 1,000 คน เท่านั้น

สำหรับมาตรการกำหนดสัดส่วนลูกจ้างพิการต่อลูกจ้างทั้งหมดโดยให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้างทุกสองร้อยคนขึ้นไปต้องจ้างคนพิการหนึ่งคนต่อจำนวนลูกจ้างสองร้อยคนนั้น เนื่องจากกฎหมายนี้ไม่ได้ใช้บังคับกับหน่วยงานราชการและไม่มีบทลงโทษทำให้มีผลในทางปฏิบัติน้อย โดยพบว่าสถานประกอบการไม่ถึงครึ่งหนึ่งปฏิบัติตามกฎหมายนี้ สถานประกอบการส่วนใหญ่ที่อยู่ในข่ายไม่มีนโยบายการจ้างงานคนพิการที่ชัดเจน หลายแห่งเลือกที่จะส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแทนการจ้างงานคนพิการ

มาตรการส่งเสริมอาชีพคนพิการอีกประการหนึ่งได้แก่ การจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พบว่าจำนวนคนพิการที่ขอกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพอิสระเพิ่มขึ้นทุกปี จากจำนวน 1,923 คนในปี พ.ศ. 2539 เป็น 3,242 คน ในปี 2540 และ 4,050 คน 4,624 คน ในปี 2542 และ 2543 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ของคนที่ยืมเงินกองทุนฟื้นฟูฯ เป็น คนพิการทางกายและการเคลื่อนไหว วัตถุประสงค์คือการกู้เพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมหรือการเลี้ยงสัตว์มากที่สุด ปัญหาอุปสรรคที่ควรต้องนำไปปรับปรุงได้แก่การปรับปรุงกฎระเบียบขั้นตอนและหลักเกณฑ์การกู้เงินให้สอดคล้องกับลักษณะอาชีพอิสระของคนพิการ รวมทั้งเพิ่มการติดตามและประเมินผลการใช้เงินกู้ยืมของคนพิการเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงแนวทางและการปฏิบัติงานด้วย คนพิการส่วนใหญ่ต้องการบริการอื่นเสริมนอกเหนือจากการกู้เงิน เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาด เทคนิคการบริหารจัดการ เพื่อจะช่วยให้คนพิการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระที่ตนต้องการได้

- งานวิจัยที่จัดอยู่ในประเด็นที่ 2 :ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง – ด้านสถานประกอบการ นายจ้าง เพื่อนร่วมงาน มีจำนวน 11 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ของสถานประกอบการที่มีลูกจ้างพิการมีความเห็นว่าลูกจ้างพิการมีความรู้ความชำนาญในงานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี และไม่มีปัญหาในการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน แต่ยังขาดความสามารถในการนำความรู้มาประยุกต์ใช้กับงาน สถานประกอบการจำนวนมากไม่มีข้อมูลรวมทั้งไม่เข้าใจคนพิการว่าทำอะไรได้บ้าง สถานประกอบการส่วนใหญ่ตอบว่ามีความพร้อมที่จะส่งเสริมคนพิการเข้าทำงานโดยมองในเรื่องของ “ความรับผิดชอบ

ต่อสังคม” แต่เมื่อถึงประเด็นเรื่องความพร้อมในการจัดเครื่องอุปกรณีสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงาน สถานประกอบการยังไม่แน่ใจที่จะเตรียมความพร้อมทางด้านนี้เพราะพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น ประเด็นที่น่าสังเกตคือ สิ่งที่คุณประกอบการหรือนายจ้างชมเชยคือคนพิการมีความขยันขันแข็ง ตั้งใจทำงาน คนพิการสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการทำงาน สถานที่ทำงาน และเพื่อนร่วมงานได้ ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นที่ตัวคนพิการและคิดว่าเป็นหน้าที่ของคนพิการที่จะต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมมากกว่าที่จะทำการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อคนพิการ

- งานวิจัยที่จัดอยู่ในประเด็นที่ 3 :ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง – ด้านตัวคนพิการ มีจำนวน 29 เรื่อง พบว่าคนพิการส่วนใหญ่ต้องการทำงานเพื่อให้สังคมตระหนัก รับรู้และยอมรับในตัวคนพิการ แต่ปัญหาและอุปสรรคที่เด่นชัดที่สุดของคนพิการในการประกอบอาชีพคือ ความลำบากในการเดินทางไปทำงาน เนื่องจากสิ่งกีดขวางด้านกายภาพและสถาปัตยกรรมในสถานที่สาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งระบบการขนส่งมวลชน ซึ่งเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างและต้องแก้ไขด้วยมาตรการด้านนโยบายที่ชัดเจนและจริงจัง

คนพิการบางส่วนมีความเห็นว่าความพิการไม่เป็นอุปสรรคในการทำงาน คนพิการมีศักยภาพและความสามารถเท่าเทียมกับคนปกติหากได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม แต่ยังมีคนพิการบางส่วนที่มีความเห็นว่าคนพิการมีความสามารถที่ไม่ทัดเทียมกับคนไม่พิการ กลุ่มคนพิการในภายหลังหลายคนมีปัญหาเรื่องการยอมรับสภาพความพิการและการปรับตัวและต้องการได้รับการให้คำปรึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นคงในจิตใจและคำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

- งานวิจัยที่จัดอยู่ในประเด็นที่ 4: ครอบครัว มีจำนวน 4 เรื่อง การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของครอบครัวในการส่งเสริมการประกอบอาชีพคนพิการส่วนใหญ่เป็นการศึกษาทางอ้อมคือถามความสัมพันธของคนในครอบครัวจากตัวคนพิการ บทบาทที่สำคัญของครอบครัวคือการเป็นกำลังใจให้คนพิการโดยเฉพาะคนที่พิการภายหลังในช่วงของการยอมรับสภาพและการปรับตัวให้สามารถต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งพบว่าบางครอบครัวยังมีความรู้ที่ไม่ถูกต้องหรือมีเจตคติที่ไม่ถูกต้องและมีผลต่อการปฏิบัติต่อคนพิการที่ไม่เหมาะสม เช่น การปกป้องคนพิการมากเกินไป การไม่ส่งเสริมให้เด็กพิการได้รับการศึกษา ซึ่งจะทำให้คนพิการไม่ได้รับการพัฒนาและขาดความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ

- งานวิจัยที่จัดอยู่ในประเด็นที่ 5: องค์กรเอกชน/องค์กรคนพิการ มีจำนวน 5 เรื่อง ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอาชีพคนพิการเช่น การฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้นและระยะยาว แต่งานวิจัยในส่วนของภาคเอกชนยังมีน้อย ผลการศึกษาพบว่าคนพิการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในหลักสูตรวิชาชีพของภาคเอกชน คนพิการที่ผ่านการฝึกอาชีพส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีปัญหาในการหางานทำ ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรเอกชนเหล่านี้นอกจากทำหน้าที่ด้านฝึกอาชีพแล้ว ยังมีบทบาทในด้านการหางานด้วย แต่บทบาทสำคัญขององค์กรคนพิการคือ เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างคนพิการและแหล่งงานหรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

- งานวิจัยด้านเทคโนโลยีหรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมหรือประกอบอาชีพ มีเพียง 1 เรื่อง เท่านั้น

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

จากสภาพปัจจุบันกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพของคนพิการในประเทศไทยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน ตั้งแต่หน่วยงานด้านการศึกษา หน่วยงานด้านแรงงาน หน่วยงานด้านการสวัสดิการสังคม เป็นต้น แต่การขาดเจ้าภาพที่แท้จริงทำให้ขาดการประสานงานกันจึงทำให้งานการส่งเสริมอาชีพของคนพิการไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายและแผนงานด้านคนพิการหลายฉบับมาแล้วก็ตาม แต่การดำเนินงานด้านคนพิการยังมีความจำกัดและอุปสรรคอีกมากมาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

- ควรมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่เสมือนเจ้าภาพในการรับผิดชอบ ดูแล ประสานงานและติดตามคนพิการที่ครบวงจร ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานที่มีอยู่เดิมแต่ปรับบทบาทให้การทำงานครอบคลุมมากขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องจัดตั้งหน่วยงานใหม่ แต่สิ่งสำคัญคือต้องมีบุคลากรที่ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะที่เรียกว่าเป็น Vocational Counselor หรือ Rehabilitation Counselor รับผิดชอบจัดทำแผนด้านอาชีพสำหรับคนพิการที่เข้ามาใช้บริการ (Individualized Plan for Employment – IPE) เนื่องจากคนพิการแต่ละคนมีความต้องการ ความถนัด และปัญหาหรือข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพของคนพิการแต่ละคน นอกจากนั้น หน่วยงานนี้ควรมีระบบการสนับสนุนและช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งแก่นายจ้างและคนพิการเมื่อมีปัญหาในสถานที่ทำงานโดยเฉพาะช่วงแรกที่คนงานพิการเริ่มงานใหม่ (Employment Support Service)
- เนื่องจากหน่วยงานของรัฐไม่สามารถให้บริการฝึกอาชีพคนพิการได้อย่างเพียงพอ รัฐอาจใช้วิธีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการฝึกอาชีพหรือซื้อบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพขององค์กรเอกชนหรือองค์กรคนพิการอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพได้รวดเร็วและทั่วถึงมากขึ้น
- บริการการฝึกอาชีพของคนพิการที่มีความพิการไม่มากนัก ควรเป็นการฝึกอาชีพในศูนย์ฝึกอาชีพทั่วไปร่วมกับคนทั่วไป เช่น ศูนย์ฝึกอาชีพของกระทรวงแรงงานหรือเอกชน เนื่องจากมีหลักสูตรที่หลากหลาย มีมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด แต่ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องประสานงานกันในเรื่องการจัดให้มีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการอย่างเพียงพอและเหมาะสม มีระบบการขนส่ง รวมทั้งหลักสูตรต้องมีความยืดหยุ่น
- เนื่องจากคนพิการส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและมีการศึกษาน้อยซึ่งทำให้ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการฝึกอาชีพในสถาบันเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานเปิดได้ ดังนั้นจึงควรพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพคนพิการในรูปแบบของอาชีพอิสระที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนรวมทั้งความต้องการของตลาด และเป็นการฝึกอาชีพร่วมกับคนทั่วไปในชุมชน

- ปัญหาพื้นฐานที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในทุก ๆ ด้านของคนพิการ คือ การขาดโอกาสในการศึกษา รัฐจึงควรเพิ่มการศึกษาเสริมเช่นการศึกษานอกโรงเรียนโดยเป็นหลักสูตรระยะสั้นนอกเหนือจากระบบการศึกษาปกติแก่คนพิการ รวมทั้งให้มีบริการสนับสนุนทางวิชาการต่าง ๆ ในการเรียนการสอน เช่น สื่อการเรียนการสอน ที่เหมาะสมกับคนพิการแต่ละประเภท
- ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบการศึกษาของคนพิการในวัยเรียน และหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการประกอบอาชีพของคนพิการในวัยทำงาน เช่น ระบบการเตรียมคนพิการในวัยเรียนเพื่อเข้าสู่การทำงาน (Transition Services) เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องโดยเฉพาะสำหรับคนพิการที่ต้องการการดูแลที่ต่อเนื่อง
- มาตรการกำหนดสัดส่วนโดยไม่มีบทลงโทษ รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มมาตรการอื่น เช่น การเพิ่มแรงจูงใจให้สถานประกอบการที่จ้างงานคนพิการและมีการปรับสถานที่หรืออุปกรณ์ด้วยการให้เงินชดเชยแก่สถานประกอบการเช่นในช่วงการทำงานระยะแรก ๆ หรือช่วงการทดลองงานของคนพิการโดยอาจจัดสรรเงินจากกองทุนฟื้นฟูเพื่อสนับสนุนให้แก่สถานประกอบการนั้น รวมทั้งดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้สถานประกอบการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการทำงานของคนพิการและได้รับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคนพิการเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดจนการใช้กฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ เป็นต้น

ในส่วนของงานวิจัยนั้น ถึงแม้ว่างานวิจัยด้านอาชีพของคนพิการในประเทศไทยมีอยู่จำนวนไม่น้อย แต่พบว่าส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เป็นลักษณะของวิทยานิพนธ์ หรือการทำวิจัยเพื่อตำแหน่งวิชาการเฉพาะบุคคลซึ่งมักมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ด้านงบประมาณ เวลา กำลังคน ทำให้งานวิจัยเหล่านี้เป็นการศึกษาขนาดเล็ก ครอบคลุมเฉพาะหน่วยงานเพียงไม่กี่แห่ง รวมทั้งไม่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายสถานการณ์ที่นอกเหนือไปจากหน่วยงานที่ทำวิจัยได้ จึงก่อให้เกิดการนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมอาชีพได้ไม่มากนัก ดังนั้นสิ่งที่ยังนับว่าขาดอยู่มากในส่วนของงานวิจัยเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการประกอบอาชีพคนพิการคือ งานวิจัยขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นงานวิจัยที่บูรณาการหลายมิติที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันไม่ใช่เป็นการแยกวิเคราะห์เป็นส่วน ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่ยังนับว่ามีน้อยมากคือ งานวิจัยเชิงประเมินผลและการวิจัยด้านเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวกับการทำงาน ซึ่งจากการทบทวนงานวิจัยด้านนี้พบว่างานเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการมีอยู่มากมายในหลายหน่วยงาน มีการจัดโครงการฝึกอบรมด้านอาชีพต่าง ๆ จำนวนมากแต่ยังขาดการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ขาดข้อมูลสะท้อนกลับที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขและทำให้หลายโครงการมีแต่รายงานการดำเนินงานเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่สำคัญที่สุดคืองานวิจัยเหล่านี้ยังจำกัดอยู่ในหน่วยงานที่ทำวิจัย ขาดการเผยแพร่ออกสู่สาธารณะชน ซึ่งหากจะให้บรรลุถึงเป้าหมายของการวิจัยที่ควรจะมีมุ่งสู่การนำไปใช้แล้ว คงต้องมีระบบการจัดการเรื่องการเผยแพร่งานวิจัยอย่างจริงจัง

การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพของคนพิการ

หลักการและเหตุผล

คนพิการนับเป็นกลุ่มประชากรด้อยโอกาสกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะโอกาสในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเองอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะพิการหรือไม่ก็ตาม นอกเหนือไปจากการที่ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อีกมากมายในสังคม ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลหลักที่นำไปสู่การวิจัยหลาย ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการ โดยคาดว่าจะมีการนำผลที่ได้จากการวิจัยต่าง ๆ มาผลักดันให้เกิดการปรับปรุงมาตรการและการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ถึงแม้ว่าการคาดประมาณจำนวนคนพิการของประเทศไทยยังคงเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันเนื่องจากรายงานผลการสำรวจต่าง ๆ ยังไม่สอดคล้องกัน โดยมีอัตราอยู่ระหว่างร้อยละ 1.8⁽¹⁾ - 8.1⁽²⁾ ก็ตาม โดยการสำรวจคนพิการครั้งล่าสุดซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2544 พบอัตราคนพิการร้อยละ 1.8 หากใช้ประมาณการขององค์การอนามัยโลกพบว่าอัตราคนพิการในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จะอยู่ระหว่างร้อยละ 3 - 10⁽³⁾ ดังนั้นไม่ว่าจะใช้ตัวเลขจากแหล่งใดก็ตาม จำนวนคนพิการในประเทศไทยจะมีไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน และเมื่อคิดว่ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 65⁽⁴⁾ ของประชากรทั้งประเทศแล้ว อาจประมาณการอย่างคร่าว ๆ ได้ว่าคนพิการในวัยแรงงานควรมีไม่ต่ำกว่า 500,000- 600,000 คน ซึ่งจำนวนนี้ถือเป็นการประมาณการที่ต่ำสุดแล้ว

จากรายงานการสำรวจคนพิการของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2544 พบว่า ประชากรพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เป็นผู้มีงานทำเพียงร้อยละ 31.9 เมื่อเทียบกับคนปกติที่มีงานทำถึงร้อยละ 72.8 จะเห็นได้ว่าอัตราร้อยละของผู้มีงานทำของคนปกติสูงกว่าคนพิการเกินกว่า 2 เท่า⁽⁵⁾

นอกจากข้อมูลของสำนักงานสถิติที่เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจระดับชาติแล้ว ข้อมูลจากระบบทะเบียนของหน่วยงานก็ยืนยันถึงปัญหาด้านการมีงานทำของคนพิการ รายงานของสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคนพิการพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2537 - 2543 สามารถจัดหางานให้คนพิการทั้งสิ้น 6,055 คน ในส่วนของกรมการจัดหางานรายงานว่ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2536 - พฤษภาคม 2543 ปรากฏมีคนที่พิการขอสมัครงาน 5,716

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายการการสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544

² มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ สถาบันวิจัยสาธารณสุขไทย. รายงานการสำรวจสถานะทางสุขภาพของประชากรไทย พ.ศ. 2534

³ World Health Organization (Online) Available <http://w3.who.sea.org/dpr/intro.htm>

⁴ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. สารประชากร ปีที่ 11 ฉบับวันที่ 1 มกราคม 2545

⁵ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานการสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544

คน มีจำนวนงานว่าง 29,562 ตำแหน่ง แต่สามารถบรรจุคนพิการเข้าทำงานได้เพียง 2,259 คน รวมจำนวนคนพิการที่กรมประชาสงเคราะห์และกรมการจัดหางานสามารถส่งเข้าทำงานทั้งสิ้น 8,314 คน⁶

การมีงานทำของคนพิการอาจนับได้ว่าเป็นจุดสูงสุดของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เนื่องจากการเป็นแสดงให้เห็นว่าคนพิการมีคุณค่าในตนเอง สามารถมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ไม่เป็นภาระต่อสังคม คนพิการต้องการประกอบอาชีพเพราะต้องการให้สังคมได้ตระหนักรับรู้ ยอมรับในตัวคนพิการ และต้องการแสดงศักยภาพที่มีอยู่ให้สังคมยอมรับ รวมทั้งต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของคนพิการและมีนโยบายด้านคนพิการที่เป็นรูปธรรม โดยในปี พ.ศ. 2534 ประเทศไทยได้ประกาศพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งถือเป็นการประกาศนโยบายชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมคนพิการในทุกด้านตั้งแต่ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไป และได้กำหนดให้ การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยมีมาตรา 17 กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการเอกชนรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับลูกจ้างอื่น ในกรณีที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการประสงค์จะไม่รับคนพิการเข้าทำงานตามสัดส่วนที่กำหนด จะขอส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา 16 ตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงแทนการรับคนพิการเข้าทำงานก็ได้

ในกฎกระทรวง พ.ศ. 2537 ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 สถานประกอบการของเอกชนใดที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 200 คนขึ้นไปต้องรับคนพิการที่สามารถทำงานได้ในอัตราลูกจ้างทั้งหมดไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด จำนวนทุก 200 คนต่อคนพิการหนึ่งคนเศษทุกสองร้อยคนถ้าเกินหนึ่งร้อยคนต้องรับคนพิการเพิ่มอีกหนึ่งคน

สาระของพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, ILO) ที่ให้ความหมายของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพว่า หมายถึง ความต่อเนื่อง หรือส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพที่เกี่ยวกับการให้บริการด้านอาชีพ ได้แก่ การแนะแนวอาชีพ การฝึกอาชีพ และการเลือกอาชีพ ที่ได้จัดไว้ให้คนพิการใช้ในการพัฒนาตนเองสู่การจ้างงานที่เหมาะสม และ ในปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ประกาศข้อเสนอแนะที่ 99 ประกอบด้วยสาระสำคัญคือ⁷

⁶ กรมการจัดหางาน (2543). *การจัดหางานให้คนพิการ* (เอกสารอัดสำเนา) อังโน สุภธรรม มงคลสวัสดิ์ (2544). แนวทางการส่งเสริมอาชีพคนพิการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

⁷ International Labour Organization International . (no date). R99 Vocational Rehabilitation (Disabled) Recommendation, 1955. ผู้แปล สุภธรรม มงคลสวัสดิ์. (online). Available: <http://ilolex.ilo.ch:1567/scripts/convde.pl?query1=99>

1. คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อให้มีทักษะเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ
2. การฝึกอาชีพคนพิการยังหมายถึง การชี้ให้เห็นอุปสรรคที่คนพิการจะพบในการทำงาน และแนวทางการแก้ไขปัญหา
3. รัฐบาลมีหน้าที่ในการจัดการ พัฒนา และสนับสนุนงบประมาณในการให้บริการฝึกอาชีพ

อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐและกฎหมายยังขาดการบังคับใช้ที่แท้จริงและมีการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันกับบุคคลธรรมดา ไม่มีความชัดเจนโดยเฉพาะการส่งเสริมให้คนพิการทำงานในภาครัฐ อีกทั้งบริการด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการยังขาดทั้งคุณภาพและปริมาณ โดยมีศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการของภาครัฐซึ่งสังกัดกรมประชาสงเคราะห์(เดิม) เพียง 8 แห่งทั่วประเทศเท่านั้นและให้บริการฝึกอาชีพแก่คนพิการได้ไม่เกินปีละ 1,000 คนโดยส่วนใหญ่เป็นคนพิการทางกายและการเคลื่อนไหว นอกจากนี้หลักสูตรการฝึกอาชีพยังมีปัญหาในด้านความทันสมัยหรือสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและผู้พิการในบางหลักสูตร ทำให้คนพิการที่จบหลักสูตรการฝึกอาชีพของศูนย์ฝึกอาชีพจำนวนมากทำงานไม่ตรงกับอาชีพที่ฝึก

ในด้านสถานประกอบการ พบว่าผู้บริหารหรือหัวหน้างานขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการและศักยภาพของคนพิการ ขาดข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความรู้และความเข้าใจในตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นประเภทของงานที่มอบหมายให้คนพิการทำ จึงเป็นงานสำนักงาน หรืองานเบา ๆ เท่านั้น รวมทั้งสถานประกอบการส่วนมากมิได้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานของคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หรือ การดัดแปลงอุปกรณ์ในการทำงานเพื่ออำนวยความสะดวกต่อคนพิการ เนื่องจากคิดว่าเป็นต้นทุนในการแบกรับภาระค่าใช้จ่ายต่อการจ้างคนงานเพียงไม่กี่คน หรือคิดว่าคนพิการควรจะปรับตัวให้เข้ากับเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ที่บริษัทมีอยู่

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การขาดบริการขนส่งสาธารณะที่เอื้อสำหรับการเดินทางของคนพิการ การไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ทำงาน ไม่มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพ เจตคติของสังคมที่มองคนพิการในทางลบทำให้ละเลยการให้ความสำคัญของการที่คนพิการจะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ในส่วนของคนพิการเองนั้นยังขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทำให้ขาดการรับรู้เกี่ยวกับสิทธิของตนและขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ

แม้ว่าพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ได้ประกาศใช้มาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้วก็ตาม การดำเนินงานด้านคนพิการของรัฐที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะการส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดให้ปี 2545 เป็นปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ เพื่อเปิดโอกาสให้คนพิการมีงานทำมากขึ้น และเพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริมคนพิการใน

หลาย ๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้สังคมยอมรับศักยภาพในคนพิการ และเปิดโอกาสให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีคุณค่า มีเกียรติและศักดิ์ศรี อีกทั้งได้มีแผนพัฒนาและส่งเสริมอาชีพคนพิการ พ.ศ. 2545 - 2549 ขึ้น เพื่อให้มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพคนพิการ ตลอดจนเพื่อให้มีการณรงค์การจัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพคนพิการอย่างต่อเนื่อง ตามเจตนารมณ์ที่รัฐบาลประกาศให้เป็นปีการส่งเสริมอาชีพคนพิการ

แนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์การประกอบอาชีพของคนพิการ จากการทบทวนงานวิจัยที่กระทำในช่วง พ.ศ. 2534 - 2545 พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการนั้นมีจำนวนไม่น้อย แต่ประเด็นที่ศึกษายังไม่ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะต้องมองตั้งแต่ ระดับนโยบาย มาตรการ ระดับการปฏิบัติ จนถึงผลลัพธ์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาถึงความต้องการ ความพึงพอใจ ปัญหาอุปสรรคของคนพิการในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นงานวิจัยเหล่านั้นจำนวนมากถูกทิ้งไว้ในห้องสมุด สำนักงาน โดยมีได้มีการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง เป็นการสูญเปล่าของทรัพยากรทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณ เวลา ตลอดจนองค์ความรู้ที่ควรจะได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากผลงานวิจัยต่างๆ

ดังนั้นการรวบรวมและสังเคราะห์งานวิจัยที่มีอยู่อย่างเป็นระบบจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่ช่วยลดความสูญเปล่าและความซ้ำซ้อนของการทำวิจัยและเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมสิทธิและโอกาสในการประกอบอาชีพของคนพิการให้มีความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการที่มีอยู่ในประเทศไทย
2. เพื่อเสนอแนะทิศทางสำหรับการทำวิจัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการในอนาคต

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ ทั้งจากรายงานการวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ รายงานการประชุมสัมมนา ที่มีการดำเนินการในช่วงปี 2534 – 2545 โดยจะดำเนินการรวบรวม ทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์โดยแบ่งหัวข้อในการสังเคราะห์และวิเคราะห์เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านกลไกสนับสนุน ได้แก่

1.1 นโยบายหรือมาตรการ/แนวทางปฏิบัติของภาครัฐเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการ กฎหมายที่เกี่ยวข้องที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของคนพิการ การปฏิบัติตามนโยบาย ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินการตามนโยบาย

1.2 ระบบการให้บริการสนับสนุน/ส่งเสริมด้านอาชีพของหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนบุคลากร ที่เกี่ยวข้อง

2. ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 สถานประกอบการ ได้แก่ นายจ้าง เพื่อนร่วมงาน เช่น เจตคติของนายจ้าง/เพื่อนร่วมงานที่มีต่อคนพิการ/การจ้างงานคนพิการ การเตรียมการ/ความพร้อมของสถานประกอบการเพื่อรองรับการทำงานของคนพิการ ปัญหา/อุปสรรค/ความต้องการของสถานประกอบการที่มีต่อการจ้างงานคนพิการ

2.2 ด้านตัวคนพิการ ได้แก่ ศักยภาพของคนพิการในการประกอบอาชีพ ความต้องการ/ความพึงพอใจของคนพิการเกี่ยวกับอาชีพ เหตุผลในการเลือกอาชีพ ความต้องการเกี่ยวกับระบบต่าง ๆ หรือบริการสนับสนุนเกี่ยวกับการทำงาน ประเภทของงาน/อาชีพที่คนพิการทำในปัจจุบัน ปัญหา/อุปสรรคในการประกอบอาชีพของคนพิการ การรับรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

2.3 ด้านครอบครัว ได้แก่ เจตคติของครอบครัวต่อการทำงานของคนพิการ การสนับสนุนของครอบครัว

3. บทบาทขององค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ
4. บทบาทขององค์กรคนพิการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ
5. เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ
6. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะที่รวบรวมได้จากงานวิจัยทั้งหมด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ฐานข้อมูลงานวิจัยด้านการประกอบอาชีพของคนพิการ
2. รายงานสถานภาพการประกอบอาชีพตามประเด็นที่วิเคราะห์
3. ข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางในการเสนอทิศทาง/ประเด็นของงานวิจัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการในอนาคต
4. ข้อเสนอแนะจากรายงานวิจัยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอมาตรการหรือการปรับปรุงมาตรการที่มีอยู่ให้มีผลในเชิงปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมสิทธิและโอกาสในการประกอบอาชีพของคนพิการ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ความต้องการมีงานทำเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่อยู่ในวัยที่สามารถทำงานได้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความพิการหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากการทำงานไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางด้านจิตใจและสังคมควบคู่กันไป เหตุผลในการต้องการมีงานทำของแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับภูมิหลังและปัจจัยต่างๆ ในชีวิตของบุคคล คนพิการก็เช่นกันแต่ละคนมีเหตุผลที่อาจต่างกันหลายประการ⁸ ได้แก่

1. งานก่อให้เกิดรายได้จากการทำงานเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต นอกจากนั้นการทำงานยังก่อให้เกิดรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อันเกิดขึ้นเนื่องจากการมีความพิการ
2. งานทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า โดยเฉพาะการทำงานที่มีรายได้ทำให้คนรู้สึกว่าคุณค่าในสังคม สามารถทำประโยชน์แก่สังคม ทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ ไม่ต้องการถูกตัดสินว่าเป็นผู้ล้มเหลวในชีวิต
3. ความต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ชีวิตในสังคม ในครอบครัว โรงเรียน เพราะสถานที่ทำงานจะเป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้เพราะความพิการเป็นการบั่นทอนโอกาสในการพบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น
4. ความต้องการทำให้ชีวิตอยู่ในกฎเกณฑ์และเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป คนพิการไม่ต้องการมีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ โดยปราศจากสิ่งท้าทายจากการทำงาน คนพิการไม่ต้องการสวัสดิการหรือการทำทาน เพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้พวกเขาต้องพึ่งพิงผู้อื่นตลอดไป และลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

แม้ว่าสังคมจะให้ความสำคัญของการทำงานว่าคุณค่าต่อบุคคลทุกคน แต่คนพิการยังประสบกับความด้อยโอกาสในการประกอบอาชีพและต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย คนพิการจำนวนมากต้องตกอยู่ในภาวะการไร้งานทำและต้องพึ่งพิงผู้อื่น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2524 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีคนพิการสากล และประกาศให้ปี 2526 – 2535 เป็น “ทศวรรษคนพิการสากล” มีการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยเรื่องคนพิการ (World Program of Action Concerning Disabled Persons) ซึ่งได้กำหนดมาตรการและแนวทางในการดำเนินงานของประเทศต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และเสมอภาค

⁸ Heron & Murray. (1997) .Assisting Disabled Persons in Finding Employment. ILO.

⁹ ริโอซูเกะ มัทซุอิ .(มปท.) การมีงานทำของคนพิการในเอเชีย การพัฒนาใหม่และประเด็นปัญหา. ใน กฎหมายเพื่อคนพิการ รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร

เมื่อสิ้นสุดทศวรรษคนพิการสากล ได้มีการทบทวนและประเมินผลความสำเร็จของทศวรรษในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก องค์การสหประชาชาติต้องการที่จะปฏิบัติกิจกรรมและรณรงค์เรื่องสิทธิและโอกาสของคนพิการอย่างต่อเนื่อง และเห็นว่าจำเป็นต้องมีทศวรรษคนพิการอีกหนึ่งทศวรรษ เพื่อเสริมสร้างความสำเร็จที่ยั่งยืนหลังภูมิภาคอื่น ๆ องค์การสหประชาชาติภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิกจึงได้ประกาศให้ปี 2536 – 2545 เป็นทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก และจัดทำแผนปฏิบัติการทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Asian and Pacific Decade of Disabled Persons 1993 -2002) ได้กำหนดกรอบนโยบายไว้ทั้งหมด 12 ด้าน¹⁰ ได้แก่

1. องค์การ/คณะกรรมการประสานงานระดับประเทศ (National Coordination) เป็นการผลักดันให้มีองค์กรหรือคณะกรรมการทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ทำหน้าที่ในการประสานงานร่วมระหว่างองค์กรที่ทำงานด้านคนพิการทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นองค์กรที่จะช่วยให้งานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการของแต่ละหน่วยงานเกิดการประสานงานและใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ
2. กฎหมายหรือระเบียบ (Legislation) เป็นการศึกษาและผลักดันให้มีกฎหมายหรือระเบียบที่จะจัดอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนพิการ รวมทั้งศึกษาผลักดันให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ลิดรอนสิทธิของคนพิการ
3. ด้านข้อมูลข่าวสาร (Information) จัดให้มีการเก็บข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคนพิการทุกประเภท ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ วิดีทัศน์ อักษรเบรลล์ หรือ สิ่งอื่น ๆ
4. การให้ความรู้เกี่ยวกับคนพิการแก่สาธารณะชน (Public Awareness) เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการ ทั้งในด้านการป้องกันความพิการ และสิทธิของคนพิการ
5. การเข้าถึงบริการสาธารณะและการสื่อสาร (Accessibility and Communication) เพื่อให้คนพิการได้เข้าถึงบริการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ ยานพาหนะ ระบบขนส่งมวลชน ตลอดจนความสามารถในการใช้งานระบบสื่อสารข้อมูลทุกประเภท
6. การศึกษา (Education) เพื่อเป้าหมายการศึกษาเพื่อปวงชน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาร่วมระหว่างคนพิการและไม่พิการ การศึกษาพิเศษ หรือ การศึกษานอกระบบ
7. การฝึกอาชีพและการมีงานทำ (Training and Employment) เพื่อให้คนพิการได้รับการฝึกอาชีพอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการฝึกความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการดำรงชีวิต การจัดการธุรกิจ รวมทั้งการมีงานทำเป็นต้น

¹⁰ United Nations. (1993). Asian Pacific Decade of Disabled Persons, 1993-2002: The Starting Point. P. 7-25 อ้างใน สุภธรรม มงคลสวัสดิ์. (2544) แนวทางการส่งเสริมอาชีพคนพิการ (อ้างแล้ว).

8. การป้องกันสาเหตุความพิการ (Prevention of Causes of Disability) เพื่อให้สังคมตระหนักถึงสาเหตุและการป้องกันความพิการ การควบคุมมลพิษทางเสียง อากาศ อุบัติเหตุการจราจร และอื่น ๆ
9. บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ (Rehabilitation Services) เป็นการขยายการให้บริการให้ครอบคลุมถึงคนโดยส่วนรวมของประเทศ และทุกประเภทความพิการ การเน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยชุมชน
10. เครื่องช่วยความพิการ (Assistive Devices) ให้มีการพัฒนาและให้บริการด้านเครื่องช่วยคนพิการอย่างพอเพียง และมีคุณภาพเหมาะแก่การใช้งานของคนพิการแต่ละประเภทตามที่ต้องการ
11. องค์กรของคนพิการ (Self-Help Organization) เป็นองค์กรหลักที่จะผลักดันงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการให้เกิดเป็นรูปธรรมและถูกต้อง องค์กรของคนพิการจะทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรของคนพิการจึงเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง
12. การประสานงานระหว่างภูมิภาค (Regional Cooperation) เป็นการประสานงานร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เพื่อนำไปพัฒนาโครงการต่าง ๆ ของแต่ละประเทศและการทำงานร่วมกันในอนาคตในรูปแบบของเครือข่าย

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)¹¹

องค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นองค์กรสำคัญที่มีบทบาทด้านการส่งเสริม พิทักษ์สิทธิ และคุ้มครองแรงงาน ซึ่งคนพิการจัดว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศให้ความสำคัญมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่ปี 1944 อันเนื่องมาจากจำนวนคนพิการที่เกิดขึ้นจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาและได้ดำเนินงานด้านนี้อย่างต่อเนื่อง องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกข้อเสนอแนะ (Recommendation) เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศภาคีปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมด้านการทำงานของคนพิการ เช่น ข้อเสนอแนะฉบับที่ 99¹² หลังจากนั้นได้จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพและการจ้างงาน (คนพิการ) ฉบับที่ 159¹³ ในปี 1983 และข้อเสนอแนะฉบับที่ 168¹⁴ มีสาระสำคัญ

¹¹ O'Reilly, Arthur.(2003). The Right to decent Work of Persons with Disabilities, IFP/Skills Working Paper No. 14.

¹² ILO Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled) Recommendation No.99, 1955

¹³ ILO Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention (No. 159), 1983

¹⁴ ILO Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Recommendation (No.168), 1983

คือ การวางกรอบสำหรับการดำเนินนโยบายและแผนงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพไว้ ซึ่งประกอบด้วยบริการหลัก 3 ด้าน คือ การแนะแนวอาชีพ การฝึกอาชีพ และการบรรจุนาน โดยจุดมุ่งหมายหลักของการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพคือ เพื่อให้คนพิการมีความมั่นคงในการทำงาน และมีความก้าวหน้าในการทำงานที่เหมาะสม เพื่อให้คนพิการสามารถบูรณาการเข้ากับสังคม หรือกลับคืนสู่สังคมได้ (the purpose of vocational rehabilitation as being to enable a disabled person to secure, retain and advance in suitable employment and ‘thereby to further such person’s integration or reintegration into society’)

คำนิยามว่า “คนพิการ” ตามความมุ่งหมายของอนุสัญญานี้ หมายถึง คนที่ปัจเจกบุคคลซึ่งความหวังในเรื่องความมั่นคง ยืนหยัดและและความก้าวหน้าในการทำงานถูกบั่นทอนลง อันเป็นผลจากความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ

สาระสำคัญในอนุสัญญา หมายเลข 159 เป็นการเรียกร้องให้ประเทศภาคีให้มีนโยบายและมาตรการด้านการฟื้นฟูทางอาชีพและการจ้างงานคนพิการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของแต่ละประเทศและสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติในประเทศของตนเอง โดยมีหลักการดังนี้

- พัฒนานโยบายของประเทศที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ โดยมีมาตรการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพที่เหมาะสมสำหรับคนพิการทุก ๆ ประเภท และมุ่งส่งเสริมโอกาสในการจ้างงานแก่คนพิการในตลาดแรงงานเปิด
- นโยบายต้องตั้งอยู่บนหลักการเรื่องความเสมอภาคทั้งในด้านโอกาส และการปฏิบัติต่อคนงานที่เป็นพิการไม่ว่าชายและหญิง การมีมาตรการพิเศษทางบวกต่าง ๆ ที่มุ่งให้เกิดประสิทธิภาพในความเสมอภาคแห่งโอกาสและการปฏิบัติต่อคนงานพิการและคนอื่น ๆ ไม่ควรถูกมองว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนงานอื่น ๆ
- มีการปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งตัวแทนองค์กรนายจ้าง และตัวแทนองค์กรลูกจ้าง ตัวแทนองค์กรคนพิการและตัวแทนองค์กรเพื่อคนพิการ เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายรวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ

สำหรับด้านการปฏิบัติ อนุสัญญานี้เรียกร้องให้ประเทศภาคีดำเนินการดังนี้

- ผู้มีอำนาจเกี่ยวข้องควรจะดำเนินมาตรการต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการ และประเมินผลการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ ซึ่งประกอบด้วยการจัดให้มีบริการด้านต่าง ๆ ได้แก่ การแนะแนวอาชีพ การฝึกอาชีพ การจัดหางาน การจ้างงานและบริการที่เกี่ยวข้อง โดยพยายามให้บริการที่มีอยู่สำหรับคนงานทั่วไป และปรับเปลี่ยนเพื่อให้ความเหมาะสมกับการให้บริการคนพิการ

- ควรมีการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการทำงานสำหรับคนพิการที่อยู่ในชนบทหรือในชุมชนที่ห่างไกล
- ประเทศสมาชิกควรจะมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพและมีความรู้ความสามารถและมีคุณสมบัติเหมาะสมรับผิดชอบงานให้คำแนะนำอาชีพ การฝึกอาชีพ การจัดหางาน และการทำงานสำหรับคนพิการ

นอกจากนี้องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ยังมีข้อเสนอแนะที่ 168 – ข้อเสนอว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพและการจ้างงาน (คนพิการ) พ.ศ. 2526 ประกอบอนุสัญญานี้ เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติแก่ประเทศภาคี มีสาระสำคัญได้แก่

- มาตรการในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพควรดำเนินการกับคนพิการทุกประเภท
- ในการวางแผนและให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพและการทำงานสำหรับคนพิการ ถ้าเป็นไปได้ควรใช้บริการด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่สำหรับคนงานทั่วไปโดยมีการปรับเปลี่ยนเท่าที่จำเป็น
- การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ ควรจะดำเนินการโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ระบบการดูแลสุขภาพและหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องเวชภัณฑ์ และการฟื้นฟูทางสังคม ควรจะร่วมมือกันอย่างสม่ำเสมอกับหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านฟื้นฟูอาชีพ
- การจัดให้มีมาตรการเพื่อสร้างโอกาสการทำงานของคนพิการในตลาดแรงงานเปิด เช่น มาตรการสร้างแรงจูงใจแก่นายจ้าง เพื่อกระตุ้นให้นายจ้างจัดการฝึกอบรมให้แก่คนพิการ และรับเข้าทำงานหลังการฝึกอบรม รวมทั้งการปรับเปลี่ยนที่ทำงานตามความเหมาะสม ออกแบบงาน เครื่องมือ และการจัดองค์กรการทำงานเพื่อส่งเสริมการฝึกอบรมและการจ้างงานดังกล่าว
- การสนับสนุนจากรัฐเรื่องการจ้างงานในโรงงานอารักขาประเภทต่าง ๆ สำหรับคนพิการที่ไม่สามารถไปทำงานในตลาดแรงงานเปิดได้
- ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างโรงงานในอารักขากับฝ่ายผลิตในเรื่องของการจัดองค์กรและการจัดการเพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานของคนพิการ และถ้าเป็นไปได้เพื่อช่วยเตรียมความพร้อมให้แก่คนพิการสำหรับการทำงานในสภาพปกติ
- สนับสนุนจากรัฐบาลสำหรับบริการด้านอาชีพโดยไม่ว่าจะเป็นฝึกอาชีพ การแนะนำอาชีพ ตลอดจนการจัดหางานให้แก่คนพิการที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาคเอกชน
- การสนับสนุนจากรัฐบาลในการจัดตั้งและพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็กโดยคนพิการ และเพื่อคนพิการ

- การจัดสิ่งแวดลอมต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพ การสื่อสารรวมทั้งสถาปัตยกรรม ที่เป็นอุปสรรคต่อคนพิการ
- การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของคนพิการ โดยเฉพาะข้อมูลของคนพิการที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ในตลาดแรงงาน
- การยกเว้นภาษีสำหรับอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อการฝึกอาชีพหรืออุปกรณ์เครื่องช่วยเพื่อการทำงานของคนพิการ
- การยืดหยุ่นในการทำงาน เช่น เวลาและลักษณะงาน
- การจัดการเอาเปรียบคนพิการในการฝึกอาชีพหรือการทำงานในโรงงานอารักรษ์
- การวิจัยประยุกต์เพื่อสร้างโอกาสและสนับสนุนการทำงานของคนพิการในตลาดแรงงาน เช่นคนทั่วไป

โดยสรุปแล้ว ข้อเสนอแนะนี้ระบุถึงแนวทางขั้นพื้นฐานในการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพสำหรับคนพิการ การดำเนินการที่มีความเสมอภาคทั้งในเมืองและชนบท การมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรนายจ้าง องค์กรลูกจ้าง องค์กรคนพิการ การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ อย่างเพียงพอในเรื่องของความพิการและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เป็นผลของความพิการนั้น การประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ การจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน และความจำเป็นสำหรับแผนงานฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพที่มีระบบประกันสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

นโยบาย/มาตรการเพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนพิการ

จากการตระหนักถึงความสำคัญของการมีงานทำต่อคนพิการ ประเทศต่างๆ จึงพยายามหา มาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการทำงานของคนพิการ โดยการจัดให้มีระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพด้าน อาชีพ (Vocational Rehabilitation) ซึ่งเป็นกระบวนการช่วยให้คนพิการมีความมั่นคง คงสภาพการ ทำงานและมีความก้าวหน้าในอาชีพที่เหมาะสม ช่วยให้คนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือกลับ คินมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีก O'Reilly (2003)¹⁵ ได้รวบรวมมาตรการต่าง ๆ ที่หลายประเทศ ปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนพิการ พบว่ามีหลากหลาย ได้แก่

1. Employment Services (บริการความช่วยเหลือเรื่องอาชีพ)

บริการความช่วยเหลือเรื่องอาชีพประกอบด้วยบริการหลายด้านซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละ ประเทศ เช่น บริการแนะแนวอาชีพ ซึ่งบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส และเบลเยียม เชื่อว่า การจัดทำแผน ด้านอาชีพของคนพิการแต่ละคนจะช่วยให้คนพิการสามารถทำงานร่วมกับคนทั่วไปได้

¹⁵ O' Reilly, Arthur. (2003) อ้างแล้ว

บริการส่งเสริมการประกอบอาชีพประเภทอื่น ๆ ได้แก่ การให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านอาชีพและตำแหน่งงาน วิธีการหางาน กลยุทธ์การเตรียมตัวในการสมัครงานต่าง ๆ เช่น เทคนิคในการสัมภาษณ์งาน และ การนำเสนอตนเอง ตลอดจนการบริการจัดหางาน บริการให้ความช่วยเหลือเมื่อคนพิการเริ่มเข้าทำงานหรือเริ่มงานใหม่ (Job coach) ซึ่งเป็นการคอยให้คำแนะนำแก่คนพิการ เพื่อนร่วมงาน โดยเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่างๆ ในระยะแรกเมื่อคนพิการกลับไปทำงาน จนกระทั่งการกำหนดตำแหน่งบางส่วนไว้สำหรับคนพิการ เช่น งานทำความสะอาด งานรับส่งเอกสาร งานต้อนรับ เป็นต้น

นอกจากนี้หลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เบลเยียม ออสเตรเลีย มีโปรแกรมการฟื้นฟูด้านอาชีพแต่เนิ่นๆ ภายใน 6 เดือนหลังจากที่ว่างงานและโปรแกรมสำหรับคนที่ว่างงานเป็นเวลานาน โดยพยายามให้คนพิการได้รับการศึกษาหรือฝึกอบรมด้านอาชีพเพิ่มเติมโดยเร็ว เนื่องจากยิ่งระยะเวลาการว่างงานนานจะยิ่งทำให้การกลับคืนสู่การทำงาน หรือการปรับตัวในการทำงานยากขึ้น

2. Training for Employment (การฝึกอาชีพ)

แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมอาชีพแก่คนพิการในหลายประเทศมีความหลากหลายแตกต่างกันคือ บางประเทศนิยมจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับคนพิการเฉพาะ โดยมีหลักสูตรฝึกอบรมที่คิดว่าเหมาะสมกับคนพิการซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ดำเนินนโยบายแนวนี ปัจจุบันแนวโน้มในการฝึกอบรมอาชีพแก่คนพิการในบางประเทศเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยมีศูนย์หรือหน่วยงานเพื่อฝึกอาชีพคนพิการโดยเฉพาะ เป็นการจัดฝึกอาชีพคนที่มีความพิการไม่มากนักร่วมกับคนทั่วไป เช่น ในประเทศอังกฤษ สวีเดน เป็นต้น อย่างไรก็ตามสำหรับประเทศที่มียุทธศาสตร์แนวนี้นี้ปัจจัยที่สำคัญที่ต้องตระหนักและดำเนินการแก้ไขได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้ ระบบการขนส่ง และความยืดหยุ่นของหลักสูตรและ วิธีการจัดการเรียนการสอน เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนตัวครูฝึกซึ่งจะต้องมีความรู้และเข้าใจในคนพิการรวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ เป็นต้น

ปัญหาที่พบบ่อยในการจัดหลักสูตรหรือศูนย์ฝึกอบรมเฉพาะคนพิการคือ หลักสูตรที่ทางศูนย์จัดให้โดยคิดว่าเหมาะกับคนพิการนั้น อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน หรือไม่สอดคล้องกับความสามารถของคนพิการ เนื่องจากอาชีพที่จัดฝึกอบรมไม่มีความหลากหลายนักและคนพิการมักไม่มีทางเลือกมากในการตัดสินใจเข้ารับการฝึกอาชีพ เช่นคนพิการในประเทศไทยส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำทำให้ขาดคุณสมบัติสำหรับการเข้ารับฝึกอาชีพหลายอาชีพ

หลายประเทศเริ่มนโยบายการดึงผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอาชีพ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการอบรมด้วย เช่น ประเทศเบลเยียม ที่สถานประกอบการร่วมรับคนพิการเข้ามาฝึกงานโดยไม่บังคับให้ต้องรับคนพิการนั้นเข้าทำงานหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกงานแล้ว

3. Financial Supports (การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ)

การช่วยเหลือเชิงเศรษฐกิจที่พบบ่อยในหลายประเทศได้แก่ การให้เงินสนับสนุนแก่นายจ้างสำหรับชดเชยลูกจ้างที่ทำงานได้ไม่เต็มที่เนื่องจากความพิการ โดยรัฐอาจกำหนดระยะเวลาการจ่ายเงินชดเชยตามความเหมาะสม เช่น ประเทศสวีเดนจ่ายค่าชดเชยให้ 4 ปี ในขณะที่ประเทศเยอรมันนี้กำหนดระยะเวลาได้ถึง 8 ปีเป็นต้น นอกจากนี้การช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ได้แก่ การให้ทุนสำหรับจัดฝึกอบรมคนพิการ โบนัสสำหรับสถานประกอบการที่จ้างงานคนพิการ การลดภาษี การให้ทุนสนับสนุนคนพิการที่ต้องการทำธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น

4. Technical and Personal Supports (การสนับสนุนด้านเทคนิคและด้านบุคคลากร)

มาตรการการช่วยเหลือด้านนี้แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ส่วนมากบริการที่จัดให้ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับงาน เช่น การให้การสนับสนุนหลังจากที่คนพิการได้เข้าทำงานแล้ว การจัดหาบุคลากรช่วยสำหรับคนพิการที่ต้องการ (personal assistance) การหาคนอ่านหนังสือให้คนตาบอดในช่วงการฝึกอบรม การจัดหาล่ามภาษามือให้คนหูหนวกเวลาไปสัมภาษณ์ หรือ ในสถานที่ทำงาน รวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เป็นต้น

5. Quota System (ระบบสัดส่วน - โควตา)

ระบบสัดส่วนเป็นมาตรการที่หลายประเทศนำมาใช้นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยมีความแตกต่างกันในเรื่องของการกำหนดสัดส่วนระหว่างลูกจ้างที่ปกติกับลูกจ้างพิการรวมทั้งมาตรการการลงโทษหากสถานประกอบการไม่ปฏิบัติตาม ระบบสัดส่วนมาจากแนวคิดที่ว่า (1) นายจ้างจะไม่ยอมจ้างคนพิการจำนวนมากนอกจากว่าเขาถูกบังคับให้ทำ และ (2) คนพิการส่วนใหญ่ไม่สามารถแข่งขันกับคนปกติในการหางานในระบบตลาดแรงงานได้ด้วยตนเอง Waddington (1996)¹⁶ ศึกษาเรื่องระบบโควตาและแบ่งรูปแบบระบบโควตา 3 รูปแบบ ได้แก่

- รูปแบบที่มีการแนะนำให้มีระบบสัดส่วนแต่ไม่มีการลงโทษ รูปแบบนี้ไม่ได้มีการบังคับสถานประกอบการแต่เป็นเพียงการเสนอแนะให้มีการจ้างคนพิการทำงาน เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ ตั้งแต่ปี 1986 ภายใต้กฎหมายการจ้างงานคนพิการ (The 1947 Employment of the Disabled Act and The 1986 Handicapped Workers Employment Act) ระบุให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีลูกจ้างเกิน 20 คนขึ้นไปควรกำหนดโควตาการจ้างคนพิการในอัตราร้อยละ 3-5 แต่ไม่มีบทลงโทษ ซึ่งรัฐบาลคาดว่าระบบนี้ควรจะได้ผลภายใน 3 ปี แต่เมื่อครบ 3 ปีปรากฏว่ามีการจ้างงาน

¹⁶ Waddington, Lisa, Reassessing the Employment of People with Disabilities in Europe: from Quotas to Anti-discrimination Laws. *Comparative Labour Law Journal*, 18, 62, p. 62-101 cited in O'Reilly, Arthur. The Right to Decent Work of Persons with Disabilities. IFP/Skills Working Paper No. 14, 2003.

คนพิการในอัตราส่วนเพียงร้อยละ 2.2 เท่านั้น และลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2 ในปี 1992 ซึ่งรัฐบาลสรุปว่านโยบายนี้ไม่ได้ผลในทางปฏิบัติ

- รูปแบบที่มีการบังคับใช้ระบบสัดส่วนและมีมาตรการลงโทษแต่ไม่ประสิทธิภาพ เช่น ประเทศอังกฤษภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกฎหมายการจ้างงานคนพิการ ปี 1944 ซึ่งระบุให้หน่วยงานเอกชนที่มีลูกจ้างเกิน 20 คนขึ้นไปต้องจ้างคนพิการที่ลงทะเบียนในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 3 หากไม่ปฏิบัติตามการลงโทษคือเสียค่าปรับหรือถูกจำคุกไม่เกิน 3 เดือน รวมทั้งมีการสงวนงานบางอย่างสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ เช่น พนักงานบริการในลิฟท์และพนักงานดูแลที่จอดรถ เป็นต้น ระบบโควตานี้ถูกล้มเลิกในปี 1996 เมื่อมีกฎหมายต่อต้านการแบ่งแยกคนพิการ (The Disability Discrimination Act 1995) โดยเป็นที่เห็นพ้องต้องกันว่าระบบโควตาไม่ได้ผลในการกระตุ้นการจ้างงานคนพิการและขาดการติดตามผลและบังคับใช้อย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากสถิติการฟ้องร้องมีเล็กน้อยมากทั้งๆ ที่มีนายจ้างเพียงร้อยละ 20 เท่านั้นที่ปฏิบัติตาม ตลอดจนมีการขอยกเว้นจำนวนมาก
- รูปแบบที่มีระบบสัดส่วนและการลงโทษ รูปแบบนี้มีระบบกำหนดโควตาสำหรับนายจ้าง ซึ่งหากนายจ้างไม่สามารถทำตามโควตาได้จะต้องจ่ายค่าปรับ (fine or levy system) ซึ่งโดยปกติเงินนี้จะถูกส่งเข้าเป็นกองทุนเพื่อใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนเกี่ยวกับการทำงานของคนพิการในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

ประเทศที่มีระบบสัดส่วน เช่น ประเทศเยอรมันกำหนดให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 16 คนขึ้นไปต้องจ้างคนพิการในอัตราส่วนร้อยละ 6 และหากคนพิการมีความพิการมากอาจนับเป็นสัดส่วนเกินกว่า 1 อัตราได้ ประเทศฝรั่งเศสกำหนดสัดส่วนร้อยละ 6 เช่นเดียวกันสำหรับสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป ประเทศญี่ปุ่นกำหนดสัดส่วนในอัตราร้อยละ 1.8 สำหรับหน่วยงานเอกชนและ ร้อยละ 2.1 สำหรับหน่วยงานของรัฐ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในประเทศในทวีปยุโรป 18 ประเทศพบว่า ไม่มีประเทศใดที่ประสบความสำเร็จจากการใช้ระบบโควตาในการสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนพิการ แต่ระบบนี้มีประโยชน์คือเป็นแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคนพิการ เช่น เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือชดเชยให้แก่ นายจ้างที่ต้องปรับสถานที่ทำงานให้เอื้อแก่คนพิการ

ประเด็นที่สำคัญในเรื่องของระบบโควตา คือ ถึงแม้จะมีตำแหน่งงานที่เปิดรับมากมาย แต่หลายประเทศก็ประสบปัญหาคือขาดคนพิการที่มีคุณสมบัติตามที่สถานประกอบการต้องการ

6. Anti-Discrimination Legislation (กฎหมายต่อต้านการเลือกปฏิบัติ)

ประเทศหลายประเทศ เช่น สวีเดน ฟินแลนด์ เดนมาร์ก ออสเตรเลีย แคนาดา แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกา ไม่มีการนำระบบโควต้ามาใช้แต่มีการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพตลอดจนมีการสนับสนุนการจ้างงานคนพิการโดยสมัครใจมากกว่า หลายประเทศมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติซึ่งแนวคิดภายใต้กฎหมายนี้แตกต่างจากแนวคิดภายใต้ระบบโควต้า ตรงที่แนวคิดนี้เชื่อว่า คนพิการมีความสามารถที่จะทำงานได้หากมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคนพิการ

นอกเหนือจากมาตรการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีมาตรการเสริมอื่น ๆ ที่หลายประเทศนำมาใช้ในการสนับสนุนการทำงานของคนพิการ เช่น การเชิญชวน การให้รางวัลสถานประกอบการที่สนับสนุนการจ้างงานคนพิการ การป้องกันความพิการในสถานที่ทำงาน เป็นต้น

สำหรับประเทศในภูมิภาคเอเชีย ริโอเซกูเระ มัทซุอิ¹⁷ ให้คำแนะนำไว้ว่า การให้ความสำคัญกับคนพิการในชนบทโดยจัดให้มีโครงการบริการด้านอาชีพโดยชุมชน (CBR) เป็นมาตรการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการมีอาชีพของคนพิการได้ ดังเช่นในประเทศฟิลิปปินส์ ที่เริ่มต้นจากการอบรมอาสาสมัครจากหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงานระหว่างคนพิการกับสังคมของเขา เป็นการอบรมหลักสูตรเข้มงวดที่สอดคล้องกับความสามารถของคนและโอกาสจ้างงานในท้องถิ่น และให้อาสาสมัครเป็นผู้ถ่ายทอดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้พิการต่อไป

นอกจากนั้นมาตรการที่สำคัญอีกมาตรการหนึ่งคือ การจัดอุปสรรคในสังคมทั้งด้านเจตคติและอุปสรรคด้านสถาปัตยกรรมต่าง ๆ โดยการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจต่อสาธารณชน เนื่องจากปัญหาทางเจตคติเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงาน

การดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการในต่างประเทศ¹⁸

ประเทศต่างๆ มีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจ บริบททางสังคมและวัฒนธรรม นโยบายของรัฐที่มีต่อประชากรผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ แนวทางการดำเนินงานสามารถจำแนกออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่

¹⁷ ริโอเซกูเระ มัทซุอิ (อ้างแล้ว)

¹⁸ กิตติพงศ์ สุทธิ. (2543) การดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.

1. ประเทศที่ใช้แนวทางจัดและป้องกันการกีดกัน หรือเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในรูปแบบต่าง ๆ แนวทางนี้ใช้หลักสิทธิความเท่าเทียมของคนพิการเป็นหลักในการออกกฎหมาย การกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ โดยจะมีการร่างกฎหมายป้องกันการกีดกันและกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนขึ้นมาเป็นเครื่องมือปฏิบัติ ตัวอย่างของประเทศในกลุ่มนี้ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา เดนมาร์ก และออสเตรเลีย

2. ประเทศที่ใช้แนวทางด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการ จะมีนโยบายเฉพาะสำหรับแรงงานคนพิการซึ่งแยกจากแรงงานทั่วไป แนวทางการส่งเสริมมีทั้งการกำหนดสัดส่วนในการจ้างงานคนพิการ การสงวนงานบางลักษณะหรือบางตำแหน่งไว้เฉพาะคนพิการ ตัวอย่างประเทศที่ดำเนินการตามแนวนี้ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และญี่ปุ่น

สำหรับประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 กล่าวคือ มีนโยบายเฉพาะสำหรับคนพิการดังที่กำหนดในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 และ กฎกระทรวงฉบับ พ.ศ. 2537 และประกาศต่าง ๆ รวมทั้งได้มีมาตรการอื่น ๆ อื่นเช่น มาตรการสร้างแรงจูงใจเรื่องการนำค่าใช้จ่ายมาหักภาษี การประกาศเกียรติคุณนายจ้างที่สนับสนุนการจ้างงานคนพิการในวันคนพิการแห่งชาติของทุก ๆ ปีซึ่งได้มีการดำเนินการมาเกือบ 10 ปี แต่ประเทศไทยมิได้มีมาตรการลงโทษสถานประกอบกิจการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนี้ รวมทั้งการบังคับใช้มาตรการการกำหนดสัดส่วนคนพิการต่อคนทั่วไปก็มิได้ใช้บังคับหน่วยงานของรัฐแต่อย่างใด

บทที่ 3

สถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย

3.1 นโยบายเกี่ยวกับคนพิการในประเทศไทย

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงสิทธิของคนพิการและได้มีการดำเนินงานด้านคนพิการโดยได้กำหนดนโยบายเรื่องคนพิการอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมานานกว่าทศวรรษ ดังจะเห็นได้จากการมีกฎหมายเกี่ยวกับคนพิการหลายฉบับ แผนพัฒนามาระดับชาติ และที่สำคัญที่สุดคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นโยบายเกี่ยวกับคนพิการในประเทศไทยมีสาระสำคัญดังนี้

3.1.1 พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 เป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคนพิการ ประกาศใช้เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2534 เป็นผลมาจากความพยายามร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการและองค์กรคนพิการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎหมายฉบับประวัติศาสตร์สำหรับคนพิการ และเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาการมีส่วนร่วมและความเสมอภาคของคนพิการด้วย กฎหมายฉบับนี้มีเนื้อหาสาระเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้คนพิการได้มีโอกาสในด้านต่าง ๆ สามารถดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมเท่าเทียมกับคนปกติ โดยในส่วนของการส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการ ได้มีมาตรการอีกหลายด้าน เช่น กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมอาชีพและจัดหางานให้แก่คนพิการ กำหนดให้คนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพที่เหมาะสม การจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ รวมทั้งกำหนดมาตรการให้สถานประกอบการดำเนินการในด้านการจ้างงานคนพิการตามที่ระบุในกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

หลังจากการออกพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 แล้ว ได้มีการออกกฎกระทรวงรวมทั้งประกาศและระเบียบต่าง ๆ ตามมาอีกหลายฉบับ โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานมีหลายฉบับ เช่น

ก) กฎกระทรวง พ.ศ. 2537 ออกตามความในมาตรา 17 และมาตรา 20 เรื่อง การจ้างงานคนพิการ การกำหนดอัตราส่วนของลูกจ้างซึ่งเป็นคนพิการ และการกำหนดอัตราเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการเอกชนที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 200 คนขึ้นไปจะต้องส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

ข) ระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการว่าด้วยการจัดหาผลประโยชน์ และการใช้จ่ายเงินของกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2536 ซึ่งกำหนดให้คนพิการที่จดทะเบียนตามมาตรา 14 สามารถกู้ยืมเงินจากกองทุน เพื่อไปประกอบอาชีพอิสระได้ และสามารถใช้จ่ายเงินกองทุนนี้เพื่อส่งเสริมช่วยเหลือคนพิการให้สามารถประกอบอาชีพได้

ค) ประกาศกรมประชาสงเคราะห์ พ.ศ. 2537 เรื่อง กำหนดลักษณะของงานที่คนพิการสามารถทำได้

ง) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2537¹⁹ เรื่อง การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางด้านอาชีพและการจ้างงานคนพิการ สารสำคัญคือการบรรจุเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของรัฐบาล

จ) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2540²⁰ เรื่อง การให้โอกาสคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ มีสาระสำคัญคือ “คณะรัฐมนตรีอนุมัติกำหนดเป็นนโยบายให้ส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจถือปฏิบัติให้คนพิการที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ยังคงมีสิทธิที่จะสมัครสอบแข่งขัน หรือคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจได้ดังเช่นบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยควรจะได้ดำเนินการด้วยความเสมอภาคตามระบบคุณธรรม”

ฉ) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 เรื่อง ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย²¹ ซึ่งในข้อ 7 ระบุไว้ว่า “คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างงานหรือว่าจ้างเข้าทำงานตามความต้องการและความสามารถ โดยได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการ ได้รับความก้าวหน้า รวมทั้งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานโดยไม่มีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ”

3.1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กฎหมายสูงสุดของประเทศและนับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ แมุ้มที่สำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ การจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ที่กีดกันการใช้สิทธิของคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งก่อนหน้านี้คนพิการไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้ง และคนหูหนวกไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

3.1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) แผนพัฒนาฉบับนี้ให้ความสำคัญกับคนโดยมีจุดมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และอาจนับได้ว่าเป็นแผนพัฒนาประเทศฉบับแรกที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำหรับคนพิการไว้โดยเฉพาะ โดยได้กล่าวถึงการพัฒนาคคนพิการไว้ในบทที่ 6 เรื่อง การพัฒนาประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ดังนี้ “ 5. ให้มีบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพ โดยเน้นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน หรือการประกอบอาชีพอิสระ โดยเฉพาะเด็กพิการด้อยโอกาสในชนบท”

¹⁹ สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (มปป.) มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

²⁰ อ้างแล้วใน (19)

²¹ อ้างแล้วใน (19)

3.1.4 แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2540 – 2544) ซึ่งส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงสวัสดิการสำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษรวมทั้งคนพิการด้านอาชีพด้วย ดังนี้

“1. เร่งรัดการดำเนินงานเพื่อให้ผู้พิการได้รับการดูแลตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพ คนพิการ พ.ศ. 2534 ทั้งในด้านการรักษาพยาบาล การศึกษา การประกอบอาชีพ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเร่งรัดการจัดทะเบียนคนพิการให้ทั่วถึง และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คน พิการตามสถานที่สาธารณะ รถประจำทาง ทางข้าม และการส่งเสริมให้คนพิการได้รับการศึกษา และฝึกอาชีพร่วมกับบุคคลทั่วไป.....

4. เพิ่มโอกาสการมีงานทำให้คนพิการ โดยพัฒนาการฝึกอาชีพ การจัดหางาน และการสร้าง การยอมรับของสังคมในการรับคนพิการเข้าทำงานกับคนปกติ”

3.1.5 แผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2540 – 2544) ซึ่งเป็น แผนที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) และ แผน พัฒนางานสวัสดิการสังคมและสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2540 – 2544) แผนนี้ได้ตั้งวิสัยทัศน์คนพิการหลายข้อโดยข้อหนึ่งกล่าวไว้ว่า “ 4. คนพิการเป็นคนมีอาชีพ มีงานทำ” และตั้งเป้าหมายด้านอาชีพว่า “4.4. คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพได้สามารถประกอบอาชีพและอยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติและมีศักดิ์ศรี” โดยแผนนี้ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางและมาตรการ ในการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานไว้มากมาย

นอกเหนือจากนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการแล้ว ประเทศไทยยังมีนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการอย่างชัดเจน จะเห็นได้จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2544 ประกาศในปี พ.ศ. 2545 เป็นปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ครอบครัว ชุมชน มีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อคนพิการ และสนับสนุนส่งเสริมให้คน พิการได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่
2. เพื่อผนึกกำลังกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรคนพิการ ในการ ส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพ รายได้
3. เพื่อให้สังคมได้ตระหนักในศักยภาพของคนพิการ และเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถ

จากมติคณะรัฐมนตรีนี้ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการ ซึ่งได้จัดทำ แผนพัฒนาและส่งเสริมอาชีพคนพิการ (พ.ศ. 2545 – 2549) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งมีการแต่งตั้งคณะทำงานด้านต่าง ๆ ขึ้น 6 คณะเพื่อให้เกิดการดำเนินงาน

อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นการรณรงค์ด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการในทุก ๆ ด้านอย่างบูรณาการ และก่อให้เกิดการผลักดันงานด้านอาชีพคนพิการอย่างต่อเนื่อง ภารกิจความรับผิดชอบของคณะทำงาน 6 คณะมีดังนี้

1. คณะทำงานด้านการส่งเสริมการฝึกและพัฒนาอาชีพคนพิการ มีอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นประธาน ดำเนินการในเรื่องการพัฒนาศักยภาพคนพิการโดยให้คนพิการได้รับการฝึกอาชีพอย่างทั่วถึงทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค โดยเฉพาะการฝึกอาชีพพร้อมกับคนทั่วไป
2. คณะทำงานจัดระบบการจัดหางานคนพิการ มีอธิบดีกรมการจัดหางาน เป็นประธาน ดำเนินการในเรื่องการจัดบริการจัดหางานให้แก่คนพิการอย่างครบวงจร ตั้งแต่การแนะแนวอาชีพ การหาแหล่งงาน การสร้างความเข้าใจกับนายจ้าง การจัดหางานที่เหมาะสมให้กับคนพิการ การคุ้มครองแรงงานคนพิการ
3. คณะทำงานด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ มีอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เป็นประธาน ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ โดยการจัดบริการแนะแนวและพัฒนาน้องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพอิสระ รวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์และสินค้าของคนพิการ จัดให้มีแหล่งทุน รวมทั้งจัดให้มีช่องทางจำหน่ายสินค้าและบริการของคนพิการ
4. คณะทำงานวิจัย พัฒนาสื่อ เทคโนโลยีสำหรับคนพิการ มีอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เป็นประธาน ดำเนินการศึกษาระบบข้อมูลสารสนเทศ พัฒนาสื่อ/เทคโนโลยีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวก และศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมอาชีพคนพิการ
5. คณะทำงานด้านกฎหมาย มีอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เป็นประธาน ดำเนินการศึกษาและเสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพคนพิการ
6. คณะทำงานด้านประชาสัมพันธ์ มีผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเป็นประธาน ดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เพื่อรณรงค์เพื่อให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อคนพิการ ยอมรับและให้โอกาสคนพิการในการประกอบอาชีพและเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

3.2 สถานการณ์ของคนพิการไทย

แหล่งข้อมูลหลักเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปของคนพิการในระดับประเทศมาจาก การสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งได้มีการดำเนินการสำรวจมาแล้วหลายครั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 , 2534, 2539 และ 2544 โดยเป็นส่วนหนึ่งที่แฝงอยู่ในการสำรวจเกี่ยวกับอนามัยและสวัสดิการ จากรายงานการสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544 ซึ่งข้อมูลที่ใช้มาจากการสำรวจเกี่ยวกับอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2544 พบว่าจำนวนประชากรในปี 2544 มีประมาณ 62.9 ล้านคน เป็นคนพิการประมาณ 1.1 ล้าน

คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.8 ของประชากรทั้งประเทศ โดยประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) ซึ่งมีอยู่ประมาณ 41.1 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นคนพิการ 664,215 คน แบ่งเป็นเพศชาย 430,128 คน และหญิง 234,087 คนหรือคิดเป็นอัตราร้อยละ 1.6 ของประชากรวัยแรงงานทั้งประเทศ หรือร้อยละ 2.1 ของประชากรวัยแรงงานเพศชาย และ ร้อยละ 1.1 ของประชากรวัยแรงงานเพศหญิง (ตารางที่ 1)

(หมายเหตุ:คนพิการในการสำรวจนี้หมายถึงคนที่ความบกพร่องของอวัยวะร่างกายซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดเจน หรือคนที่อวัยวะไม่ทำงานตามหน้าที่ เช่น ตาบอด หูหนวก หูตึง รวมทั้งคนที่มีความพิการทางสมอง เช่น ปัญญาอ่อน วิกลจริต เป็นต้น)

ตารางที่ 1 จำนวนและอัตราร้อยละของประชากรจำแนกตามคนพิการ หมวดอายุ และเพศ

หมวดอายุ (ปี)	จำนวนประชากรทั้งหมด			จำนวนประชากรพิการ			อัตราร้อยละ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
ยอดรวม	62,871,016	31,328,391	31,542,625	1,100,761	657,769	442,992	1.8	2.1	1.4
0 - 14	15,890,587	8,047,016	7,843,571	96,469	56,556	39,913	0.6	0.7	0.5
15 - 24	11,426,050	5,800,624	5,625,426	143,639	93,704	49,935	1.3	1.6	0.9
25 – 59	29,729,342	14,812,076	14,917,266	520,576	336,424	184,152	1.8	2.3	1.2
60 ปีขึ้นไป	5,825,037	2,668,675	3,156,362	340,079	171,085	168,994	5.8	6.4	5.4
15-59	41,155,392	20,612,700	20,542,692	664,215	430,128	234,087	1.6	2.1	1.1
15 - 60 +	46,980,429	23,281,375	23,699,054	1,004,294	601,213	403,081	2.1	2.6	1.7

ที่มา : คัดแปลงจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544 ตารางที่ 1,2 หน้า41,42

เมื่อพิจารณาถึงประเภทของความพิการ พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งเป็นคนพิการทางกายและการเคลื่อนไหว รองลงมาคือ คนพิการทางการได้ยินและสื่อความหมาย และคนพิการทางสติปัญญาและการเรียนรู้ตามลำดับ (ร้อยละ 46.6, 21.9 และ 19.3) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศชายและหญิงพบว่า คนพิการทุกประเภทเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เมื่อพิจารณาแยกตามเพศพบว่าคนพิการทางการได้ยินและสื่อความหมาย เมื่อคิดเป็นอัตราร้อยละแล้วจะพบว่าเพศหญิงมีสัดส่วนของคนพิการทางการได้ยินและสื่อความหมายมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 25.83 ในเพศหญิง เปรียบเทียบกับร้อยละ 19.3 ในเพศชาย) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและอัตราร้อยละของคนพิการ จำแนกตามลักษณะความพิการ 5 ประเภท และเพศ

ลักษณะความพิการ*	จำนวน			อัตราร้อยละ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
พิการทางการมองเห็น	123,157	70,556	52,601	11.2	10.7	11.9
พิการทางการได้ยินและสื่อความหมาย	240,905	126,759	114,146	21.9	19.3	25.8
พิการทางกายและการเคลื่อนไหว	512,987	320,514	192,473	46.6	48.7	43.4
พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม	81,262	50,589	30,673	7.4	7.7	6.9
พิการทางสติปัญญาและการเรียนรู้	212,004	134,489	77,515	19.3	20.4	17.5
รวม	1,100,761	657,769	442,992	100.0	100.0	100.0

หมายเหตุ * ลักษณะความพิการตอบได้มากกว่า 1 ลักษณะ

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544 ตารางที่ 5 หน้า 13

ในส่วนของการมีงานทำของคนพิการ เป็นการถามคนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นการสอบถามการมีงานทำในรอบ 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ (ตารางที่ 3) พบว่า คนพิการเพียงร้อยละ 31.9 หรือประมาณ 3 แสนคนเท่านั้นที่มีงานทำซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับคนปกติซึ่งมีงานทำร้อยละ 73.7 โดยคนพิการที่อยู่นอกเขตเทศบาลมีอัตราการมีงานทำมากกว่าคนพิการที่อยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 34.4 และ 24.1 ตามลำดับ) ซึ่งจะเห็นได้ว่า เมื่อเทียบกับคนทั่วไปแล้ว อัตราการมีงานทำของคนพิการต่ำกว่าคนทั่วไปในทุกภาคของประเทศทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล

ตารางที่ 3 จำนวนและอัตราร้อยละของผู้มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปที่มีงานทำ จำแนกตามความพิการ ภาคและเขตการปกครอง

ภาคและเขตการปกครอง	จำนวนผู้มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีงานทำ			อัตราร้อยละของผู้มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีงานทำ		
	รวม	คนปกติ	คนพิการ	รวม	คนปกติ	คนพิการ
ทั่วราชอาณาจักร	34,191,816	33,871,134	320,682	72.8	73.7	31.9
ในเขตเทศบาล	10,692,007	10,634,448	57,559	67.8	68.4	24.1
นอกเขตเทศบาล	23,499,809	23,236,686	263,123	75.3	76.3	34.4
กทม.	4,179,094	4,162,892	16,202	66.3	66.8	22.2
ภาคกลาง (ไม่รวม กทม.)	7,735,836	7,688,732	47,104	70.7	71.6	22.7
ภาคเหนือ	6,352,313	6,268,368	83,945	73	74.1	34.9
ภาคตอน.	11,732,808	11,592,483	140,325	77.1	78.1	37.9
ภาคใต้	4,191,791	4,158,685	33,106	72.1	72.9	29.3

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544 ตารางที่ 9 หน้า 18

เมื่อพิจารณาตามอาชีพพบว่า คนพิการเกินกว่าครึ่งหนึ่งมีอาชีพทางการเกษตรและประมง (ร้อยละ 53.1) รองลงมาได้แก่งานฝีมือ/ธุรกิจการค้า และการขายและบริการต่างๆ (ร้อยละ 12.9 และ 12.7 ตามลำดับ) ส่วนผู้พิการที่มีอาชีพในทางราชการมีอัตราน้อยมากเพียงร้อยละ 2.6

เป็นที่น่าสังเกตว่า หากเปรียบเทียบกลุ่มคนพิการชายกับหญิงแล้ว จะพบความแตกต่างในด้านอาชีพค่อนข้างชัดเจน โดยคนพิการหญิงมีอาชีพด้านการบริการและการขายมากกว่าผู้ชาย และมีคนพิการหญิงเพียงร้อยละ 0.6 เท่านั้นที่มีอาชีพในวงราชการ ในขณะที่ร้อยละ 3.5 ของคนพิการชายมีอาชีพด้านนี้ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 อัตราร้อยละของคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปทำงาน จำแนกตามอาชีพ เขตการปกครองและเพศ

อาชีพ	รวม	เขตการปกครอง		เพศ	
		ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	ชาย	หญิง
รวมร้อยละ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
รวมจำนวน	320,682	57,559	263,123	222,372	98,308
ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านเกษตรและประมง	53.1	15.3	61.4	52.8	53.8
พวง.บริการและพวง.ในร้านค้า/ตลาด	9.2	25.8	5.5	6.5	15.2
ผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง	12.9	17.5	11.9	13.7	11.1
อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ	12.7	16.9	11.8	12.5	13.1
ในด้านการขายและให้บริการ					
ผู้บัญญัติก.ม. ข้าราชการระดับอาวุโสและผู้จัดการ	2.6	4.6	2.2	3.5	0.6
อาชีพอื่น ๆ *	9.5	19.9	7.2	11	6.2

หมายเหตุ * เสมียน ผู้ปฏิบัติงานโรงงานและเครื่องจักร และผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ เป็นต้น

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544 ตารางที่ 10 หน้า 20

เมื่อพิจารณาสถานภาพการทำงาน (ตารางที่ 5) พบว่าคนพิการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง (ร้อยละ 41.6) รองลงมาคือ เป็นลูกจ้าง (ร้อยละ 30.9) ซึ่งส่วนมากเป็นลูกจ้างของภาคเอกชน ในขณะที่คนพิการที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจมีอยู่เพียงร้อยละ 3.1 เท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการขาดการสนับสนุนของภาครัฐในการจ้างงานคนพิการ เมื่อพิจารณาตามเพศพบว่าคนพิการหญิงส่วนใหญ่ที่มีสถานภาพการทำงานคือช่วยธุรกิจครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างถึงร้อยละ 42.4 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาวะที่ยังต้องพึ่งพิงคนอื่นในด้านเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูงของคนพิการผู้หญิง

ตารางที่ 5 อัตราร้อยละของคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปทำงาน จำแนกตามสถานภาพการทำงานเขตการปกครองและเพศ

สถานภาพการทำงาน	รวม	เขตการปกครอง		เพศ	
		ในเขต	นอกเขต		
		เทศบาล	เทศบาล	ชาย	หญิง
รวมร้อยละ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
รวมจำนวน	320,682	57,559	263,123	222,372	98,308
นายจ้าง	1.6	2.4	1.4	1.9	0.7
ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง	41.6	36.6	42.7	46.8	29.7
ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง	25.4	20.1	26.6	18.0	42.4
ลูกจ้าง	30.9	40.7	28.7	32.5	27.2
ลูกจ้างรัฐบาล/รัฐวิสาหกิจ	3.1	6.7	2.3	4	1.2
ลูกจ้างเอกชน	27.8	34	26.4	28.5	26
ไม่ทราบ	0.5	0.2	0.6	0.8	*

หมายเหตุ * ข้อมูลน้อยมาก

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2544 ตารางที่ 12 หน้า 23

บทที่ 4

งานวิจัยด้านอาชีพของคนพิการในประเทศไทย

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยด้านอาชีพของคนพิการในประเทศไทย ซึ่งเป็นการรวบรวมงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ซึ่งได้มีการดำเนินงานในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2534 – 2545 โดยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกเป็น 5 ประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 ปังงัยหลัก

ปัจจัยหลักในการส่งเสริมอาชีพคนพิการได้แก่ นโยบาย มาตรการและกลไกต่าง ๆ ของภาครัฐเพื่อให้คนพิการได้รับการพัฒนาทักษะเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง มาตรการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพในประเทศไทยมีหลายด้าน ซึ่งประเทศไทยได้นำหลักการและข้อเสนอแนะขององค์การระหว่างประเทศเป็นแนวทางในการปฏิบัติเช่นกัน องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ให้คำแนะนำว่า กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพควรประกอบด้วยการจัดบริการด้านต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ การแนะแนวด้านอาชีพ (vocational guidance) การฝึกอบรมด้านอาชีพ (vocational training) และการจัดหางาน (selective placement)

การแนะแนวอาชีพ เป็นการจัดบริการเพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับเนื้อหาของอาชีพ ข้อมูลเกี่ยวกับการสมัครงาน ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง แก่ผู้ที่ไม่สามารถเลือกหาอาชีพได้ด้วยตนเอง หรือผู้ที่ไม่สามารถหางานที่เหมาะสมได้ (เช่น ผู้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับสมรรถภาพในการทำงาน ผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย) และยังครอบคลุมถึง การค้นหาสมรรถภาพในการทำงานของบุคคล เพื่อตรวจสอบสำรวจ และประเมินค่าของงานที่เหมาะสมแก่บุคคล โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของงานอาชีพเพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้หางานได้อย่างถูกต้องตรงกับลักษณะงาน และให้สอดคล้องกับแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงานที่วางไว้ โดยภาระหลักของงานแนะแนวมีหลายด้านได้แก่ การช่วยเหลือด้านการเลือกงาน (Job selection) การช่วยเหลือด้านการเตรียมพร้อมด้านอาชีพ (Vocational preparation) การช่วยเหลือด้านการทำงาน (Employment guidance) และ การติดตามแนะนำหลังเข้าทำงานแล้ว (Follow up guidance) เป็นต้น ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีรายละเอียดเพื่อให้ใช้เป็นแนวปฏิบัติ

ในส่วนของมาตรการที่รัฐได้จัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพนั้น จากการศึกษาพบว่างานฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพของภาครัฐให้ความสำคัญกับฝึกอาชีพในสถาบัน และนับเป็นบริการหลักที่ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพต่าง ๆ จัดบริการ ถึงแม้ว่าขั้นตอนการแนะแนวอาชีพ การประเมินสมรรถภาพจะนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ควรทำก่อนการฝึกอาชีพก็ตาม แต่บริการนี้เป็นเพียงขั้นตอนที่ไม่ค่อยมีการให้ความสำคัญนัก การวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้จัดแบ่งผลการศึกษาต่างๆ ออกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ระบบและกระบวนการคัดเลือก หลักสูตรฝึกอาชีพ บริการเสริม เช่น บริการจัดหางาน เป็นต้น

4.1.1 บริการฝึกอาชีพ

การฝึกอาชีพ เป็นหนึ่งในมาตรการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนพิการของทั้งภาครัฐและเอกชนที่เห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากที่สุด ในปัจจุบันอาจแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ

1. การฝึกอาชีพในรูปแบบของสถาบันฝึกอาชีพ เป็นการฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และทักษะความถนัดและความสามารถที่เหมาะสมกับสภาพความพิการ ตลอดจนเป็นการเตรียมแก่คนพิการก่อนไปประกอบอาชีพในสถานประกอบการ หรือ ประกอบอาชีพอิสระ โดยดำเนินงานในรูปแบบของสถานฝึกอาชีพเฉพาะสำหรับคนพิการทั้งภาครัฐและเอกชน หรือสถาบันฝึกอาชีพร่วมกับบุคคลทั่วไป

2. การฝึกอาชีพนอกสถาบัน เป็นรูปแบบหนึ่งของการฝึกอาชีพที่เน้นแนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยชุมชนเป็นหลัก โดยให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการสามารถที่จะดำรงชีวิตในชุมชนของตนได้ทัดเทียมกับคนทั่วไป²²

ในปีพ.ศ. 2511 รัฐบาลได้อนุมัติให้จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการแห่งแรกที่พระประแดง ซึ่งไม่เพียงพอความต้องการของคนพิการ ปัจจุบันศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (เดิม สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม) มีทั้งหมด 8 แห่งทั่วประเทศได้แก่

- 1) ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
- 2) ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- 3) ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการบ้านทองพูนเผ่าพนัส จังหวัดอุบลราชธานี
- 4) ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการหยาดฝน จังหวัดเชียงใหม่
- 5) ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 6) ศูนย์บริการสวัสดิการสังคมเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดลพบุรี
- 7) ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี
- 8) ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ จังหวัดหนองคาย

นอกจากศูนย์ฟื้นฟูด้านอาชีพคนพิการสังกัดกรมประชาสงเคราะห์แล้ว ยังมีหน่วยงานอื่นที่ให้บริการด้านอาชีพแก่ลูกจ้างที่พิการ คือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน สังกัดสำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน ซึ่งได้เริ่มเปิดให้บริการแก่ลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจาก

²² ขนิษฐา เทวินทรภักดี (2540). แนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ: สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ. เอกสารวิชาการ เลขที่ 422 เล่มที่ 23/2540 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

การทำงาน และผู้ประกันตนตามพระราชบัญญัติประกันสังคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้มีการเปิดศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงานเพิ่มอีก 1 แห่ง คือที่จังหวัดระยอง

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นอีกหลายแห่งที่ทำหน้าที่ในการฝึกอาชีพสำหรับบุคคลทั่วไป แต่เปิดโอกาสให้คนพิการเข้าร่วมฝึกอาชีพได้ด้วย เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม (2542) ซึ่งเปิดโอกาสให้คนพิการเข้าฝึกอาชีพพร้อมกับคนปกติในสาขาอาชีพที่ความพิการไม่เป็นอุปสรรคต่อการฝึกอาชีพในหน่วยงานฝึกอาชีพของกรม คือ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค ซึ่งมีทั้งหมด 11 แห่งและศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ที่มีความพร้อมในการฝึกอาชีพคนพิการร่วมกับคนปกติ วิชาชีพที่ฝึกมีหลายสาขาซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่คือ คนพิการทางกายและการเคลื่อนไหว หรือหากเป็นคนพิการทางการเห็น ส่วนใหญ่จะระบุไว้ว่า ตาบอดเพียงข้างเดียว ยกเว้นการฝึกนวดแผนไทย นวดฝ่าเท้าที่รับคนตาบอด จำนวนที่รับฝึกคือปีละประมาณไม่เกิน 1,000 คน²³

4.1.1.1 จำนวนผู้ฝึกอาชีพ

ผลการศึกษาหลายฉบับเกี่ยวกับบริการฝึกอาชีพในสถาบันของภาครัฐ คือศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการซึ่งกรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งขึ้น 8 แห่งทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค พบว่า จำนวนคนพิการที่เข้ารับบริการฝึกอาชีพมีน้อยมากเมื่อเทียบกับข้อมูลคนพิการที่ได้จากการสำรวจของสำนักงานสถิติในตารางที่ 1 ซึ่งคนพิการที่อยู่ในวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) มีจำนวนกว่า 7 แสนคน ในขณะที่ศูนย์ฝึกอาชีพเหล่านี้สามารถให้บริการฝึกอาชีพแก่คนพิการได้เพียงปีละประมาณไม่เกิน 1 พันคนเท่านั้น (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ผลการดำเนินงานการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางอาชีพของกรมประชาสงเคราะห์ระหว่างปี พ.ศ. 2539 - 2543

บริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ	ปี พ.ศ.				
	2539	2540	2541	2542	2543
การฝึกอาชีพในศูนย์ฟื้นฟูฯ (คน)	783	778	774	536	993
การประกอบอาชีพในศูนย์พัฒนาอาชีพ(คน)	84	71	56	47	49
การจัดหางานให้คนพิการ(คน)	1,017	819	643	507	582
การกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพอิสระ(คน)	1,923	3,242	3,040	4,050	4,624

ที่มา : กองวิชาการและแผนงาน กรมประชาสงเคราะห์, 2543, รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ. 2539 -2543

ใน สุรภี วัฒนสินธ์, 2544 ตารางที่ 1 หน้า 5

²³ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน (2543) . ความพร้อมในการฝึกอาชีพคนพิการ ปีงบประมาณ 2544 ผลการฝึกอาชีพคนพิการ ปีงบประมาณ 2543